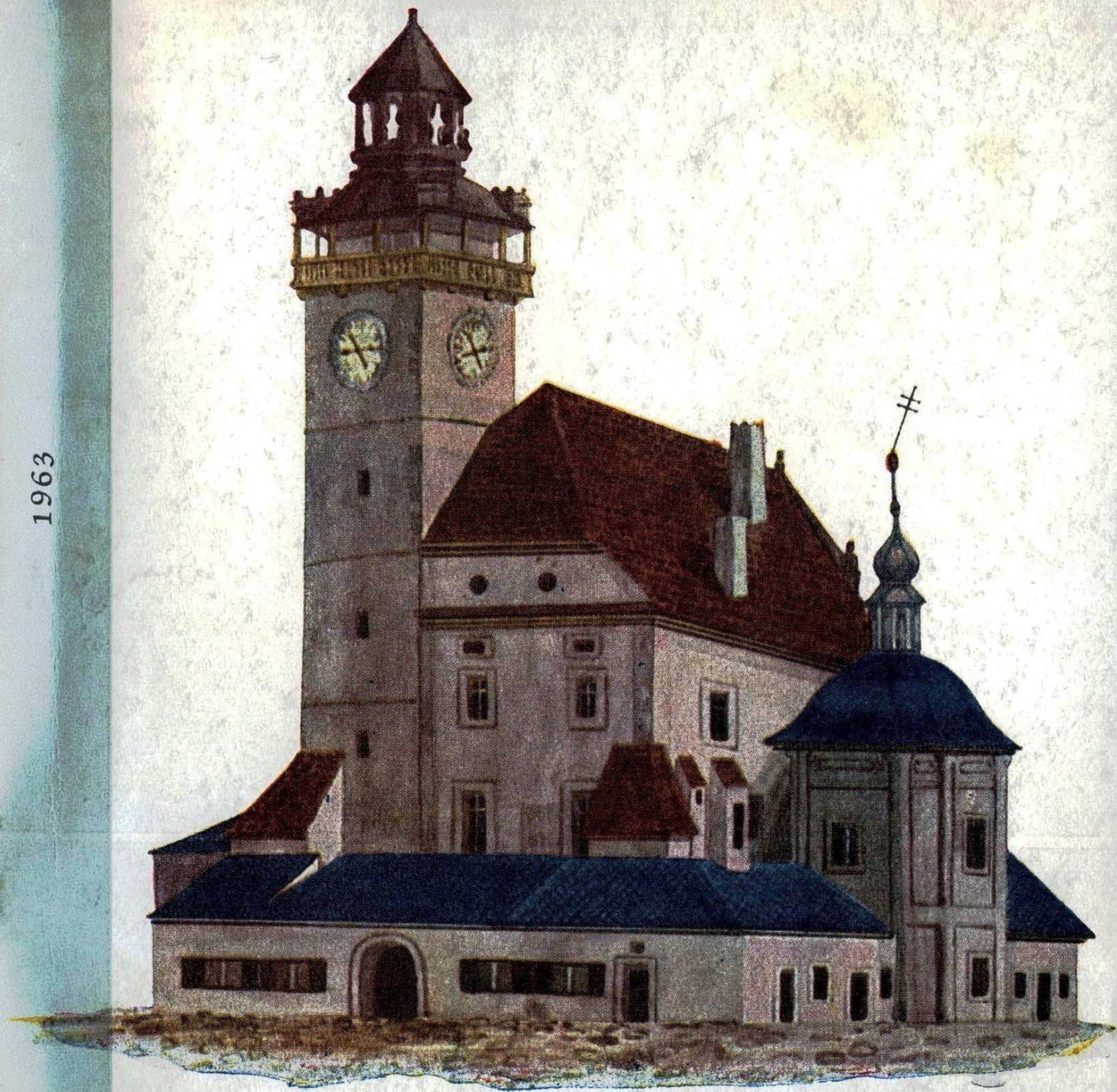

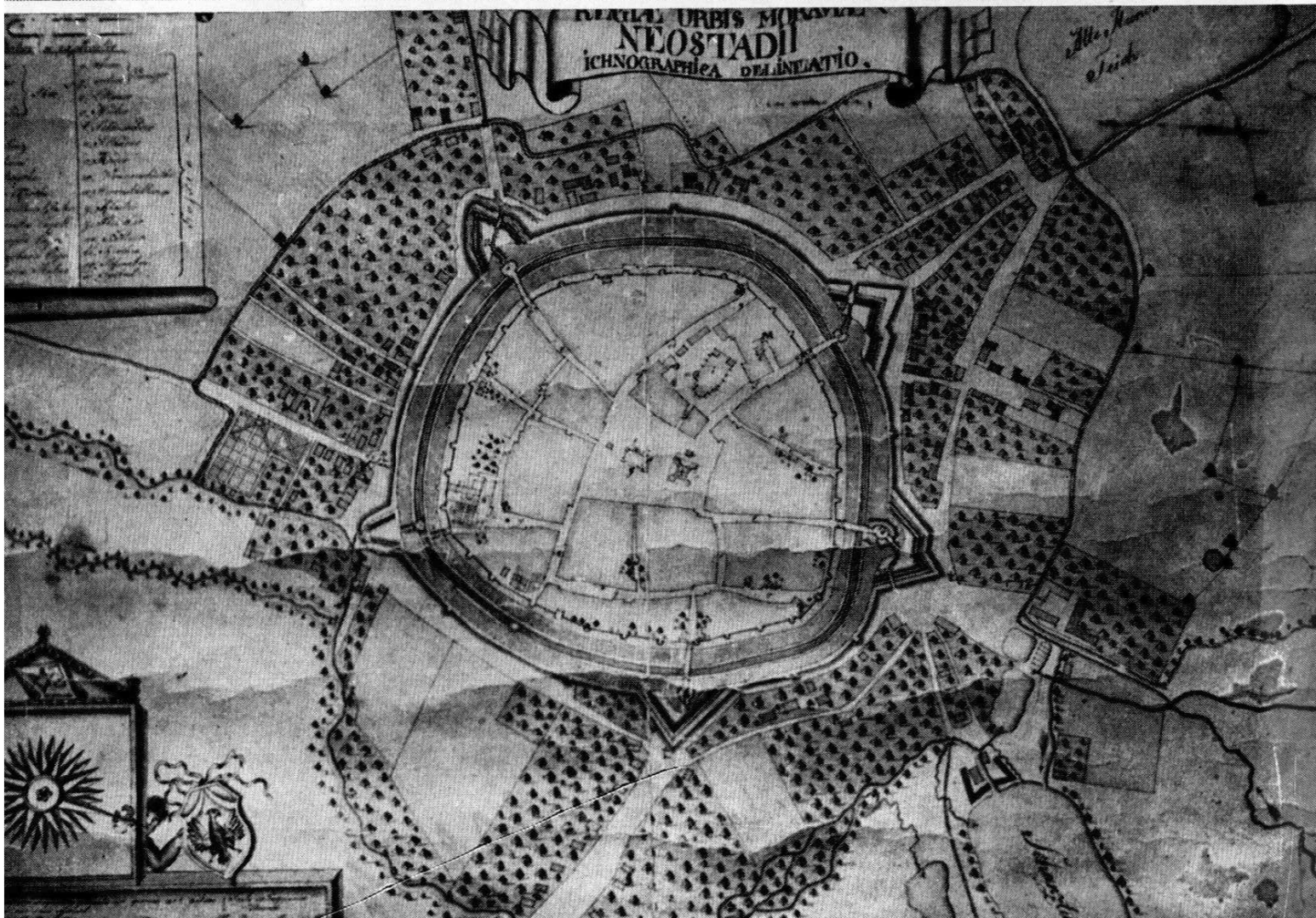
1963

ČÍSLO 109

zprávy

VLASTIVĚDNEHO
ÚSTAVU
V OLOMOUCI

ÚVODEM

Naše generace, žijící v dnešních převratných dobách je svědkem toho, jak smělé vědecké a technické myšlenky pokládané ještě v nedávné minulosti za utopie, se stávají skutkem. Vývoj celé lidské společnosti učinil v posledních desetiletích rozhodný krok kupředu. Tyto společenské i technické jevy mají hluboce zapuštěny své hospodářské, sociální a politické kořeny do naší minulosti. Dějinná minulost je vzpomínána v poslední době řadou našich měst, která slaví, či se oslavit připravují sedmisté výročí svého založení. Byla založena za vlády Přemysla II. (1253—1278). Tehdy mělo město Uničov za sebou již 40 let svého života. Podle Palackého přečkalo i tatarský vpád r. 1241.

Uničov jako jedno z nejstarších sedmi moravských měst, bylo založeno roku 1213, a to bratrem Přemysla I. Vladislavem, markrabětem moravským, a jako málokteré může doložit datum svého založení listinou, kterou chová jako vzácnou památku, vydanou v roce 1223 v Brně Přemyslem I. V této listině se říká, že od založení města Uničova uplynulo již 10 let.

MěstNV v Uničově a výbor k tomuto účelu zvolený, připravují důstojné oslavy tohoto významného výročí, které mají ukázat jak starobylost města, tak také velké budovatelské úspěchy po osvobození v roce 1945 a zejména po únoru 1948.

Vydáním rozsáhlejšího sborníku, pro kteroužto věc byla získána spolupráce mnoha významných vědeckých pracovníků, odstranil by se citelný nedostatek českého pojednání o městě, které v dobách největšího svého rozkvětu mělo českou správu. Z technického důvodu bylo vydání tohoto sborníku zatím odloženo a MěstNV vítá vzácnou ochotu Vlastivědného ústavu, který se rozhodl věnovat jedno číslo svých Zpráv Uničovu.

K oslavám byla vydána pamětní medaile, pro niž byl vypracován návrh akademickým sochařem Jiřím Prádlerem; ražbu medailí provedla státní mincovna v Kremnici. Medaile jsou raženy ze stříbra a bronzu a jsou prodejné.

Oslavy tohoto vzácného výročí počínají májovými oslavami v roce 1963 a vrcholí v posledním týdnu měsíce června téhož roku. V průběhu oslav bude uspořádána řada jiných akcí, a to výstav, sjezdů, podniků sportovních a jiných. Je nakonec samozřejmé, že i samo město se vynasnaží, aby bylo oblečeno v slavnostní háv a tak svým vzhledem zapadlo do rámce oslav.

Pavel Šafránek,
náměstek předsedy MěstNV a
předseda výboru pro oslavy

Z DĚJIN MĚSTA UNIČOVA

Uničov, jedno z bývalých sedmi moravských královských měst, má velmi starou historii doloženou písemně od r. 1223. V tomto roce potvrdil král Přemysl I. měšťanům z Uničova — de Unisov — všechna práva, která jim udělil jeho bratr Vladislav, markrabě moravský, před 10 lety a rozmnožil je dalšími výsadami. Spadá tedy založení města někdy do roku 1213. Uničov je v této listině označován jako Nové Město, Nova villa, z čehož vznikl německý název města (Mährisch) Neustadt. I v druhé zachované listině z roku 1234 se město jmenuje Uničov (Vnichov), což bylo jeho původní jméno, odvozené patrně od zakladatele staré osady, který se jmenoval Unik, Unich nebo Uniš. Původní jméno Uničov používali i jeho němečtí obyvatelé vedle názvu Neustadt a ještě na známém sousoší na náměstí v Uničově, které bylo dobudováno v r. 1743, se mluví o URBS REGIA UNCISOVIENSIS. Němci si sice vymysleli pověst o psím dvoře — Hundshofu — z něhož přivandrovali Slované si utvořili jméno Hunčov, sami tomu však nevěřili a hledali jiná vysvětlení, jako odvození od staroněmeckého názvu Hunding nebo hornického výrazu hunt, známého z pojmenování říčky Huntava (Hundingshof, Hunthof).

V listině z roku 1234 se zajišťují práva města na ves Střelice, vyhrazuje právo mlíkové — výčep nápojů, maso, chléb — a ustanovuje, že se Uničov má stát středem hornictví v obvodu Severní Moravy. Je zřejmé, že tehdy byl Uničov nejvýznamnějším místem této oblasti. I když byl později zatlačen z tohoto prvenství jinými městy, zachoval si až na přechodnou dobu 10 let, v třicetileté válce, značnou nadřazenost nad nimi tím, že zůstal královským městem podléhajícím přímo zeměpánu.

Rozvoj města podporovali i pozdější panovníci různými výsadami. Tak král Jan Lucemburský uděluje Uničovu v r. 1327 též práva, jako mají Olomoučtí a Brněnští, osvobozuje město od určitých daní a dávek a zmiňuje se o městských hradbách. V roce 1350 postupuje markrabě Jan městu výnos mýta na dlažbu ulic a údržbu přilehlých silnic, v roce 1354 povoluje městu 8denní výroční trh o Sv. Duchu a právo obchodovat ve všech krajích. V roce 1364 stanoví též markrabě, že kupci jedoucí z Polska do Prahy musí jet přes Uničov a že na míli od města se nesmí usadit řemeslníci ani zřizovat hospoda. V roce 1373 se povoluje Uničovu další výroční osmidenní trh a potvrzuje právo svobodného obchodu v Čechách. V roce 1377 povoluje Karel IV. uničovským měšťanům obchodovat v Praze za stejných podmínek jako občané brněnští, což potvrdil i pražský magistrát listinou z téhož roku. V roce 1391 povoluje markrabí Jošt Uničovským zřízení bělidla, v roce 1399 převádí na Uničov markrabě Prokop práva svá a bratra Jošta na ves Brničko. V roce 1407 osvobozuje markrabí Jošt Uničovské od jakýchkoliv mýt na celé Moravě, v roce 1411 potvrzuje král Václav IV. dosavadní privilegia města a později v roce 1412 ještě zvláště právo na bělidlo a v roce 1418 osvobození od mýt. Několika listinami potvrdil i král Ladislav městu Uničovu starší privilegia, zejména také co do volného obchodu v Praze.

Neobyčejně přál městu král Jiří z Poděbrad, a to z vděčnosti, že stálo při něm v bouřlivých dobách válek uherských. Původní obyvatelé staré osady Uničova byli samozřejmě Češi — Slované, noví kolonisté byli Němci a ti tvořili horní vrstvu obyvatelstva, vedli správu města a udržovali jeho německý ráz. Teprve za válek husitských nastala radikální změna, ovšem ne najednou a natrvalo. V roce 1492 se zmocnil města Zikmund Korybutovič na své cestě do Prahy a aby si získal přízeň Čechů, přijal v uničovském kostele svátost po husitském způsobu.

Podle kusých z práv, které z té doby máme, vládli ve městě potom až do roku 1469 střídavě čeští husité a němečtí katolíci. Byl to boj drobného lidu, který byl v početní většině, proti městskému patriciátu a střídavě na sebe strhl moc a vládu ve městě. Když se ujal správy země Jiří z Poděbrad, přidrželi se Uničovští až

na krátké mezidobí svého zákonného pána a zůstali mu oproti jiným královským městům na Moravě věrni i za křížáckého tažení proradného uherského krále Matyáše. Král Jiří, který opět ve městě pobýval, se mu za to odměnil četnými výsadami. Tak první zachovanou českou listinou uničovskou z roku 1460 povolil, aby byl o týdenních trzích dovážen z okolí chléb, koláče a za určitých podmínek i maso, což mělo zřejmě podporovat sociálně slabší vrstvu obyvatelstva, která byla česká. V témže roce poskytl měšťanům dávky z polí u Benkovského rybníka, které byly postiženy záplavami.

V roce 1468 vzdorovalo město s úspěchem králi Matyášovi, který po marném obléhání odtáhl s nepořízenou. Stalo se tak zřejmě proti vůli německých občanů, kteří byli z města vypuzeni a jejich majetek zabrán. Aby odměnil město za prokázanou věrnost a upevnil jeho novou českou správu, udělil mu král Jiří dne 4. dubna 1469 za svého pobytu na hradě Šternberku velké privilegium, o němž sám německý historik J. N. EUGL, který sepsal dějiny města v roce 1831 a vydal v roce 1832, napsal, že patří mezi nejpozoruhodnější listiny tohoto druhu. Král zaručil městu, že má navždy zůstat podřízeno přímo zeměpánu, že majetek ušlých nevěrných Němců má připadnout městu — týkalo se to zřejmě oněch vypuzených měšťanů. V dalším bodě stanovil, že „nyní i budoucně žádný Němec cizozemec v témže městě nesmí být úředníkem v duchovním ani světském řádu, ani měšťanem“ a pokud by tu nějaký byl, aby byl považován za hosta. Dalšími výsadami bylo volné používání mýta, pobírání dřeva z Doubravy na opevnění města a používání červené pečeti, což bylo výsadou královské kanceláře a vyšších kruhů ve státě.

Město zachovalo věrnost i králi Vladislavu Jagelonskému, který k němu choval stejnou náklonnost jako jeho předchůdce. Tak v roce 1477 vyhradil městu, aby si samo volilo fojta, ovšem s podmínkou, že bude soudcem neustranným. V roce 1479 slavnostně potvrdil všechna dosavadní městská privilegia, zejména ona z roku 1469. Zřejmě tím chtěl zajistit město proti pomstě krále Matyáše, jemuž Vladislav postoupil Moravu a ostatní vedlejší země koruny. Zřejmě také si vymínil, aby i nový pán Moravy potvrdil privilegia města a ulehčil mu tak svízelnou situaci. Stalo se tak českou listinou z roku 1479, v níž se nad to stanoví, že má být zapomenuto, že Uničov byl jeho protivníkem.

Svou věrnost králi Jiřímu a husitství odpykalo město papežskou klatbou, která trvala od r. 1468 do r. 1515, kdy papežský legát kardinál a arcibiskup ostříhomský Tomáš zmocnil olomouckého biskupa, aby sňal klatbu z města. Stalo se tak ovšem s podmínkou, že „budou odčiněna bezpráví“, která postihla v dřívější době katolické a německé měšťany. Je zřejmé, že husitské obyvatelstvo města, které bylo stále ve většině, bylo tlakem událostí již unaveno náboženskými boji a upustilo od svých pevných zásad, aby dosáhlo smíření s Římem.

Přesto, že bylo město postiženo v letech 1522 a 1531 zhojnými požáry, zmohlo se značně po stránce hospodářské. Pozemkový majetek, k němuž patřily Střelice a Renoty, rozšířil o další obce, z nichž mu natrvalo zůstaly Horní Libina, Děřichov, Ruda a od roku 1585 i město Loštice. V roce 1485 zakoupilo městskou rychtu a spolu s ostatními královskými městy přejímalo záruku za dluhy panovníků, zejména Maxmiliána a Rudolfa II..

Těžké pohromy stíhaly město za války třicetileté. Za své připojení ke stavovskému povstání se dostalo v roce 1622 do poddanství úsovského pána Karla Lichtenštejna a teprve po dlouhém a houževnatém úsilí bylo mu výsadní postavení královského města v r. 1632 vráceno a privilegia potvrzena, ovšem s podmínkou, že se to týká jen katolického obyvatelstva. Od roku 1642 do r. 1650 bylo okupováno stejně jako Olomouc Švédy a spolu se Sovincem se stalo jejich opěrným bodem. Po této válce a zejména následkem požáru, který je stihl v roce 1643, bylo téměř vylidněno a teprve asi po 200 letech dosáhlo toho počtu domů, jaký mělo před válkou. Českou správu si sice zachovalo téměř do konce XVII. století, poslední českou listinou potvrdil městská privilegia v roce 1702 císař Leopold I. Svého

významného postavení však již nedosáhlo. V roce 1779 sjednal uničovský magistrát se svými poddanými dohodu, podle níž byly roboty zrušeny za určitý plat. Na to byly rozparcelovány i městské dvory, na jejich pozemcích vznikly osady Velké a Malé Novosady a obec Nová Dědina. Město rozprodalo i jiné reality, zejména mlýny. Platy, které za to dostávalo, byly katastrofálně znehodnoceny měnovou úpravou z roku 1811, město se dostalo do dlouholetých sporů s bývalými poddanými, které skončily hubeným smírem teprve v roce 1839. Situace se vyvinula tak, že v pořekadle o jednotlivých královských městech na Moravě, podle něhož byli Brňané pány, Olomučané měšťany atd., zůstal pro Uničovské smutný titul Bettler — žebráci. Z bývalé slávy mu zbyl jen lesní majetek v Horní Libině a Rudě a titul královského města. V tom stavu je zastal i převrat z roku 1918 a až na nevelký přírůstek českého živlu za předmnichovské republiky se na tom mnoho nezměnilo.

Okupace v roce 1938 měla za následek vypuzení téměř všeho českého obyvatelstva a byla přivítána s nevýslovným nadšením Němců. Nadšení klesalo úměrně s úspěchy na frontách, zejména po stalingradské katastrofě německé armády. Osvobozeno bylo město v neděli 6. května 1945 a tím dnem se vrátila jeho správa do rukou českého lidu.

Pro zajímavost uvádíme počet obyvatelstva města v různých dobách, pokud se dá zjistit ze záznamů v archivu:

V roce	Počet		
1440	asi 4000		
1618	stejně		
1658	963	(vliv švédské okupace)	
1672	asi 1300		
1834	3878		
1857	5158		
1870	4781		
1880	5001	z toho Čechů	45
1890	5019		
1900	5090	z toho Čechů	90
1910	5003	z toho Čechů	112
1921	4583	z toho Čechů	637
1930	4738	z toho Čechů	628
1939	4464	z toho Čechů	50
1942	4742	neznámo kolik Čechů	
1945	4607	z toho Čechů	1828
1946	2861	z toho Čechů	2848
1947	3288	z toho Čechů	3039
1948	3524		
1950	4113		

Při posledním sčítání

1961

přes 7000

Prameny:

Okresní archiv Olomouc, pracoviště Uničov.

J. N. EUGL: Geschichte der königlichen Stadt Mährisch Neustadt, vyd. 1832.

Viktor PINKAVA: Vlastivěda moravská, Uničovský a rýmařovský okres, vyd. 1922.

Dr. Johann KUX: Geschichte der königlichen Stadt Mährisch Neustadt, vyd. 1923.

Dr. Ladislav HOSÁK: Historický místopis země Moravskoslezské, V., Olomoucký kraj.

František HRUBÝ: Severní Morava v dějinách, vyd. 1947.

Karl SCHIRMEISEN: Zur Frühgeschichte Mähr. Neustadts, vyd. 1940.

V. BRANDL: Kniha pro každého Moravana, vyd. 1863.

Das Neustädter Ländchen, Blätter für Heimatkunde, sešit 80 a 82.

Ladislav Hořák :

NĚKOLIK POZNÁMEK K NEJSTARŠÍM DĚJINÁM MĚSTA UNIČOVA

Není města, ba ani vesnice, které by nemělo omylů a mezer ve svých nejstarších dějinách. Ty se jen poznenáhlu opravují a vyplňují, ale zpravidla přecházejí do další literatury, poněvadž autoři prostě opisují to, co jim pod ruku přijde, aniž by si činili námahu se zjištěním skutečného stavu výzkumu. Takovou prověrkou uničovských dějin měl být chystaný sborník k významnému výročí města, ale k jeho vydání nedošlo. Proto chci tu podat náhradou alespoň několik poznámek týkajících se nejstarších dějin města.

O Uničově, který je pokládán za nejstarší lokované město na Moravě (ne zcela právem, byl jím Bruntál, který v té době náležel k Moravě), se mnoho psalo. Vyslovovaly se pochybnosti o pravosti listiny z r. 1223,¹ která nám nahrazuje lokační listinu města (nejvehementněji útočil proti její pravosti PINKAVA),² jednak z listiny z r. 1234³ se činily dalekosáhlé závěry o počátcích hornictví na severní Moravě, které se z ní libovolným výkladem promítaly do r. 1213 (datum lokace Uničova), a z toho se pak vyvozovalo, že Uničov byl založen jako velkolepě plánované hornické město. Průlom do těchto názorů, které se udržovaly tradicí a které se nikdo nepokusil revidovat, učinila teprve ŠEBÁNKOVA studie o uničovské listině z r. 1223.⁴ ŠEBÁNEK tu prokázal hodnověrnost listiny, zjistil bezpečně — a to je velmi důležité — že magdeburské právo nebylo na Moravu uvedeno teprve biskupem Brunem a že motivem lokace města nebylo hornické podnikání, které bylo teprve r. 1234 na severní Moravě v samých počátcích. Uničovu nověji věnoval monografii H. KUX,⁵ že Uničov nepřejal jenom bruntálské právo, ale že také půdorys města Uničova jeví nápadnou podobnost půdorysu Bruntálu.

I po celkem slušné práci KUXOVĚ zůstalo však v dějinách města dosti omylů. Podle listiny z r. 1234 drželo ves Střelice, která se ztotožňovala se Střelicemi v listině Jindřicha Zdika z r. 1131,⁶ nic však k takovému tvrzení neopravňuje. Jistě lze souhlasit s tím, že první nám známý městský rychtář uničovský Dětrich byl lokátorem blízkého Dětrichova, ale odvozovat z názvu Renot („ei der eynot“ — v pustině) a zaniklého Vřitova, že lokace těchto vsí se dály na lesním území,⁷ není možné. Název Renot je odtud, že ves vznikla na místě pusté vsi neznámého jména. Název Vřitova byl český a nelze jej odvozovat od „reutte“ již proto, že německé jméno vsi neznělo Reutte, nýbrž Krottendorf. Kuxův překlad listiny z r. 1234 není správný, pokud se týče rozsahu uničovského horního okrsku. KUX praví,⁸ že hranice šla na české straně k západu až k řece Moravě a odtud k řece Bystřici, ale v listině je: od hranic českých až k řece Moravici a odtud až k řece Bystřici.

Posud nebylo pokusu o bližší určení Protivena z Uničova, který se objevuje v pozdním falzu (14. stol.) k r. 1220, ale o jehož existenci nemusíme pochybovat.⁹ Byl to určitě feudál, nikoliv měšťan či snad dokonce lokátor Uničova, ne však také majitel města, které bylo markraběcí. Mohl to být jen zeměpanský úředník na Uničově a takovým byl, jak víme z listiny z r. 1234 lovčí. Je velmi pravděpodobné, že tento Protiven byl totožný s Protivenem z rodu, který se psal později po Zábřehu.

Na jednom uničovském případě je zřejmé, jak usvědčené falzum zanechává dědictví, i když autoři se mu jako falzu vyhnou. Jde tu o Bočkovo falzum z r. 1251 na úsovské mýto,¹⁰ v níž se mluví o silnici přes Třebovou, Litovel a Úsov. Listiny samé by se dnes nikdo — kromě plagiátorů starých autorů — neodvážil použít,

ale dědictvím falza je víra v existenci zemské stezky z Litovle přes Úsov na Brun-
tál a dále do Polska. V tuto cestu věřil i WEINELT a RIEMER dokonce na ní zalo-
žil svůj výklad o nesmírném strategickém významu Uničova.¹¹

Je sice pravda, že klášter velehradský vlastnil r. 1228 v Uničově mlýn a několik
domů,¹² ale že by r. 1293 tu měl klášter žďárský nějaký majetek, jak věří KUX,¹³
je záměna s Novým Městem na Moravě. Na str. 20 své práce KUX vůbec shrnul
několik údajů, které vůbec neodpovídají pravdě. Jistě je jen výmyslem romanti-
kého olomouckého historika FISCHERA, že olomoučtí zlatotepci byli r. 1293 pod-
řízení cechu uničovskému, údaj o nucené cestě přes Uničov k r. 1251 je přejet ze
zminěného již falza Bočkova a zpráva, že páni ze Sovince zvolili svůj pohřeb
v uničovském klášteře klárisek, je holý nesmysl.

Pro místní jméno je charakteristické, že Němci neměli pro město vlastního ozna-
čení, nýbrž je nazývali prostě „Neustadt“. To nevrhá jen podivné světlo na „ryze
německé založení“ města, ale je také příčinou, proč do dějin Uničova se vloudila
další řada omylů. Již v CHYTILOVU indexu k I.—V. sv. CDM čteme heslo: Nova
Civitas, Unčov, též Medle, jakoby Uničov měl dokonce ještě vedle Nova Civitas,
Neustadt ještě čtvrtý název Medle. Pátráme-li po stopách omylu, přijdeme na pří-
činu: v listině z r. 1291¹⁴ je řeč o platu z lánu, jaký se dává „in Medla vel Noua
Ciuitate“; to ovšem neznamená, že Uničov slul také Medlov, ale že v obou místech
se dával z lánu stejný plat (a ovšem, že Medlov byl lokován podle vzoru Uničo-
va). Plebán Viktor z r. 1226 nepatří k Uničovu, ale k Jemnici, která byla tehdy
lokována jako nové město,¹⁵ zatím co plebána Viktora z r. 1250 do Uničova polo-
žit můžeme.¹⁶ Mluví-li se v listině biskupa Bruna z r. 1277 pro klášter velehradský
o „mensura Novae Civitatis“, sotva to bude míra uničovská, nýbrž spíše míra
(Uherského) Hradiště, které bylo krátce před tím lokováno a nemělo ještě stálého
jména.¹⁷ Totéž platí i o závěti Oldřicha z Hradce z r. 1294,¹⁸ v níž se uvádí mýto
in Nova Civitate; poněvadž statky v té závěti uvedené jsou vesměs na jihovýchod-
ní Moravě, i tato zpráva se spíše týká (Uherského) Hradiště.

¹ CDB II, 46.

² Viktor PINKAVA, Unčovský a Rýmařovský okres, Vlastivěda moravská, Brno 1922, 48.

³ CDB III, 76.

⁴ Jindřich ŠEBÁNEK, Uničovská listina z r. 1223, Časopis Společnosti přátel starožit-
ností 40, 1952.

⁵ Hans KUX, Geschichte der königlichen Stadt Mährisch Neustadt, M. Neustadt 1923.

⁶ CDB I, 115.

⁷ Karl BERGER, Die Bestiedlung des deutschen Nordmährens, Brünn 1933, 36.

⁸ KUX, I. c., 5.

⁹ CDB II, 376.

¹⁰ CDB III, 165.

¹¹ Vinzenz REIMER, Mährisch Neustadt als mittelalterliche Festung, ZDVGMS 28, 1926.

¹² CDB II, 321.

¹³ KUX, I. c., 20.

¹⁴ CDM IV, 294.

¹⁵ CDB II, 287.

¹⁶ CDB IV, 184.

¹⁷ CDM IV, 146.

¹⁸ CDM V, 11.

Tomáš Soušek:

UNIČOVSKÝ MĚSTSKÝ ARCHIV

Uničovský městský archiv je nyní jako součást jednotného archivního fondu
začleněn do okresního archivu v Olomouci, stejně jako bývalé městské archivy
v Olomouci, Šternberku a Litovli. Pracoviště je umístěno prozatím v budově bý-

valého kláštera minoritů na Olomoucké ulici, MěstNV však plánuje pro nejbližší dobu jeho definitivní umístění v jiné vhodné budově.

Základním fondem uničovského pracoviště OA je materiál městského úřadu — magistrátu. — v Uničově, přičleněny jsou fondy městské nemocnice, plynárny, okresní soudu a úřadu v Uničově, dále fondy cechů, škol, fary a děkanství a fondy různých spolků a korporací z Uničova. Z důvodů historických i místních jsou tomuto pracovišti přiděleny fondy několika okolních vesnic a osad, a to Brníčka, Dětrichova, Renot, Střelice, Králové, Hlivic, Medlova, Zadního Újezda a Dolní Sukolomi.

Nejcennějším materiálem pracoviště je sbírka pergamenových listin, jichž je ve fondu města Uničova celkem 137, nejstarší z roku 1223, poslední z roku 1841. Z toho je 48 listin latinských (z let 1223 až 1526), 70 českých (z let 1460 až 1702) a 19 německých (z let 1391 až 1841). Z XIII. století jsou 2 listiny, ze XIV. století 12, z XV. 42, z XVI. 57, ze XVII. 14 listin. Do roku 1526 je 90 listin. Nejstarší česká listina je z roku 1460, poslední z roku 1702 — potvrzení privilegii císařem Leopoldem I. Přirozeně má tento fond i značný počet papírových listin ze starší doby, nejstarší z roku 1486, česká, obsahující dohodu mezi městem a bratry Karlem a Jiřím z Vlašimi o pobírání 70 dubů ročně na městské opevnění.

Z přidělených vesnic mají nejcennější fond Želechovice, mezi jiným také 20 listin o různých privilegii z doby od roku 1436 do roku 1792.

U uničovských listin se jedná z větší části o privilegia městská a jejich potvrzení od různých panovníků, ostatní jsou různé smlouvy s okolními vrchnostmi, doklady o oltářních donacích a podobně. Tvoří souvislou řadu od začátku XIII. století a jsou podkladem a hlavním pramenem prvních tištěných dějin města Uničova, které sepsal v roce 1831 a vydal v roce 1832 u Skarnitzla v Olomouci uničovský děkan a farář v Renotách Johann Nepomuk EUGL.

Z knih fondu města Uničova jsou nejcennější účetní knihy městské a kostelní ze začátku XVII. století, podávající podrobný přehled o hospodářských poměrech ve městě, kniha smluv svatebních od roku 1603 do 1796, kniha o osobách, jimž bylo uděleno měšťanské právo od roku 1683, městská gruntovní kniha se zápisy z let 1609 až 1630 a jiné. Z nich je vidět, že se česky úřadovalo ve městě asi do konce XVII. století. Seznam knih pořídil v roce 1943 Julius RÖDER a uveřejnil jej v příloze časopisu Nordmährenland z října 1943.

Kromě toho je v archivu velmi rozsáhlý materiál spisovní, většinou z doby od XVII. století, který čeká ještě na podrobnější zpracování. Uspořádání archivu utrpělo několikerým stěhováním v posledních letech a je opravdu nezbytné, aby pro něj bylo vyhlédnuto definitivní vhodné umístění.

Lubor Machytka

MALIŘ JAN FRIEDRICH, UNIČOVSKÝ RODÁK

V úzké souvislosti s revolučními proměnami hospodářskými, politickými a společenskými procházelo maliřské portrétní umění počínajíc polovinou 19. století hlubokou krizí. Málokterý umělecký druh reaguje tak bezprostředně na společenské a politické změny jako právě podobizna. První polovina minulého století se vyznačovala nebývalým rozvojem podobizny všeho druhu, zejména miniaturní a úžasným vzrůstem počtu umělců, kteří se snažili uspokojit stále stoupající poptávku. Hlavním zákazníkem se stávalo měšťanstvo, jež bylo na hospodářském vzestupu a vykazovalo znaky boдрého optimismu, do jisté míry obdobného životnímu názoru holandského měšťanstva v 17. století. Avšak nástup nové společenské třídy k moci probíhal u nás zatím (a to ještě s mnoha překážkami) jen na poli hospodářském v dusném ovzduší metternichovského absolutismu. Intimní, prostý, omezeně realistický, do sebe uzavřený biedermeierský měšťanský portrét byl

vedle dožívající aristokratické podobizny uměleckým vyjádřením předbřeznové historické situace v našich zemích. Avšak ani po roce 1848 nedovolovaly výsledky nedokončené buržoazní revoluce realismu proniknout do středoevropského portrétu v té kvalitě, v onom stupni a rozsahu jako na západě. Navíc se s vynálezem daguerrotypie a fotografie přesunula velká část poptávky na tento druh zmechanizované a industrializované podobizny, neboť omezenému a mnohdy pochybnému vkusu boržoazie stačila věrná a poměrně levná reprodukce vnější, fyzické podoby modelu. Stovky portrétních malířů, narozených a vyškolených v první polovině 19. století, octly se v krátké době několika málo let v kritické, ba katastrofální situaci. Každý z nich řešil po svém jak uživit sebe a svou rodinu. Nedivme se, že umělecké problémy ustupovaly za takové situace často do pozadí. Musíme být proto shovívaví při posuzování činnosti těchto malířů po polovině 19. století. Jejich umělecký vývoj by byl za jiných určujících společenských podmínek probíhal zcela odlišně.

Pohledme nyní, jak se tato doba velkých hospodářských, politických a společenských změn projevila v díle dosud téměř neznámého malíře podobizen Jana Friedricha.¹ Narodil se v Uničově dne 24. 4. 1817 v rodině Františka Friedricha, tkalcovského mistra, a jeho manželky Anny rozené Hartigové, kde s pravidelností téměř matematickou přicházelo na svět každé dva roky další dítě.² Jan Nepomuk byl v pořadí pátým potomkem. Když mu byly dva roky, zemřela mu matka. Otec se však záhy znovu oženil,³ takže pravidelná řada rodinných přírůstků mohla pokračovat bez přerušování až do r. 1827. K velkému zvratu v životě mladého Jana Friedricha došlo v r. 1832, kdy předčasně zemřel jeho otec ve věku 45 let a vzápětí nato dědeček Ondřej Friedrich.⁴ Neznáme zatím osudy opuštěné a patrně bez větších prostředků ponechané rodiny. Zdá se však, že se patnáctiletého nadaného Jana Friedricha ujal někdo v Olomouci. Jen tak si snad můžeme vysvětlit jeho vlastní tvrzení, že od r. 1833 žil v Olomouci,⁵ dále skutečnost, že absolvoval filosofické studium a od r. 1839 se školil — podporován stipendiem moravských stavů⁶ — na vídeňské akademii pod vedením Gsellhofera, J. N. Endera, Führicha a Kuppelwiesera. Friedrichovo umělecké školení bylo tedy relativně velmi kvalitní, i když bylo poznamenáno tradičními nedostatky akademického konzervatismu. Na vídeňské akademii se Friedrich vzdělával do r. 1846 a přitom občas pobýval v Olomouci, neboť z té doby jsou takto datovány některé z jeho nejranějších známých prací. K pozoruhodné epizodě ve Friedrichově životě došlo v revolučním roce 1848 — k cestě do Ameriky.⁷ I když neznáme skutečné motivy malířova odjezdu do daleké ciziny, můžeme si jeho počín vysvětlit snad jen romantickou touhou po poznání cizích zemí nebo hledáním snazší obživy. Nic nenasvědčuje tomu, že by k jeho odjezdu do ciziny bylo došlo z důvodů politických. Pro Friedricha a jeho poněkud omezený umělecký talent je také příznačné, že této cesty nevyužil k bližšímu poznání pokrokového západoevropského umění. Už v r. 1850 ho nalézáme opět v Olomouci, kde se téhož roku oženil s pětadvacetiletou Terezií Gabrielovou z Nových Sadů.⁸ Nejpozději od r. 1851 bylo jeho bydliště i ateliér v domě čp. 309 (nyní Denisova ul. č. 15).⁹ Že na něho již tehdy počínala doléhat všeobecná krize portrétního malířství, je patrné z toho, že si do inzerátů dává označení „akad. malíř portrétů a historických obrazů“ a že nabízí své služby jako soukromý učitel kreslení.¹⁰ To byl v té době obvyklý způsob, jakým se malíři snažili zaplnit mezeru vzniklou poklesem poptávky po malované podobizně. V r. 1851 se mu narodilo první dítě — dcera Marie.¹¹ Rodinné štěstí bylo doprovázeno přechodným zvýšením poptávky po malované podobizně, které můžeme předpokládat v souvislosti s olomouckou schůzkou rakouského císaře a ruského cara, neboť spolu s nimi se sjeli do Olomouce četní vysocí hodnostáři vojenští i civilní. Jan Friedrich si byl jistě vědom toho, že zlepšení je pouze přechodné a proto hledal nové prameny zakázek. Potřeba hmotného zabezpečení rozrůstající se rodiny (r. 1853 se narodil syn Vilém, 1854 dcera Emilie)¹² ho nutily k tomu, aby se ve stále větší míře zabýval též malbou kostelních obrazů,

restaurováním a kopiemi obrazů. Navrhl též nové barevné okno pro mořický kostel. Ze jako akad. malíř požíval důvěry olomoucké městské rady, vyplývá z toho, že v r. 1854 maloval portrét Františka Josefa I. pro zasedací síň olomoucké radnice. V r. 1856 se nakrátko přestěhoval na nynější nám. Míru, ale již koncem téhož roku oznamuje svoji novou adresu — dům čp. 307 v druhém poschodí vzadu (Denisova 19).¹³ Současně — a to je třeba zvláště zdůraznit — nabízí v mnohomluvném inzerátu své služby jako fotograf. Tedy další zdroj obživy, další cesta, kterou nastoupili tak četní malíři velkých portrétů a miniatur a která měla většinou tak neblahé důsledky pro jejich další umělecký vývoj. Také Friedrich přikládal této činnosti stále větší význam, jak o tom svědčí např. jeho inzeráty z r. 1858, kde už není téměř zmínky o Friedrichovi jako malíři podobizen.¹⁴ Stručné novinářské zprávy, koncipované způsobem téměř reklamním, hovoří čas od času o Friedrichových kostelních obrazech. Zdá se, že takto kombinovanou výdělečnou činností nabyl „občan pilný“ J. Friedrich časem přece značných prostředků, neboť v r. 1863 koupil v dražbě dům čp. 306 v Olomouci (nyní je na tomto místě novostavba Denisova 21) za částku 13.476 zl.¹⁵ Byla to částka na tehdejší poměry úctyhodná (plat učitelů na gymnasiích byl v prvních deseti letech služby 500 zl. ročně). Tímto počinem zřejmě sledoval J. Friedrich jen bezpečnou kapitálovou investici, neboť sám v domě nikdy nebydlil (prodal je v r. 1899). Podle pozdější, avšak dosti věrohodné zprávy z r. 1900 angažoval ho olomoucký knihkupec E. Hölzel od r. 1870 jako ředitele svého kartografického a reprodukčního ústavu ve Vídni.¹⁶ J. Friedrich však přesídlil do Vídně patrně již o něco dříve, neboť při sčítání lidu 31. 12. 1869 zřejmě už v Olomouci nebydlil.¹⁷ Jeho málo známý vídeňský pobyt byl poslední kapitolou Friedrichovy činnosti a jeho života. Těžiště jeho práce bylo jistě ve zmíněném reprodukčním ústavu, přesto však zcela neopustil malířskou paletu. V lexikonu vídeňských umělců z r. 1891 je uváděn stále jako malíř s bydlištěm v Heugasse 66 (Vídeň IV) a v předchozím roce obeslal výstavu vídeňského Künstler-Clubu vlastní podobiznou.¹⁸

Je až podivné, jak málo Friedrichových prací se zachovalo ve veřejných sbírkách, přestože byl nejméně po dvacet let činný v Olomouci. Tato skutečnost nám zatím nedovoluje provést definitivní hodnocení jeho malířského díla. Zachované kostelní obrazy mají většinou komerčně průměrnou, spíše řemeslnou úroveň, z které jen zřídka vynikne vyšší kvalita některé práce, jako např. tužkové návrhy pro barevné okno v mořickém kostele v Olomouci.¹⁹ Naproti tomu jiné kostelní obrazy (např. křížová cesta ve farním kostele v Nákle) jsou velmi nízké úrovně a přál bychom si na nich nevidět Friedrichovu signaturu. Proto raději obrátíme svoji pozornost k hodnocení Friedrichovy portrétní tvorby, v níž spatřujeme těžiště jeho výtvarné umělecké práce. Jak jsme již naznačili, nelze zatím vytvořit ze známých prací souvislou vývojovou řadu, a tak můžeme jen v náznacích, v hrubých rysech a s výhradami nastínit Friedrichův umělecký vývoj.

Nejstarší známá Friedrichova práce je ve sbírkách Umělecko-průmyslového muzea v Praze. Je to miniaturní podobizna mladého muže, malovaná na slonovině a značená na rubu „Friedrich 1841“. Přes jistou tvrdost obrysové linie hledí na nás výrazná tvář. Kolorit stojí zřejmě pod vlivem vídeňské portrétní školy, ne však bezvýhradně. Jen na tvářích nalézáme mírný růžovofialový nádech, charakteristický pro vídeňskou aristokratickou podobiznu, jinak převládá žlutá pletová barva. Už v této rané práci se objevují pro Friedricha příznačná světla na nose. Používal jich vždy s velkou bravurou — a nutno přiznat — i se značným zdarem. — Časově následuje miniaturní podobizna mladého muže s brýlemi z r. 1843, kterou známe pouze z reprodukce.²⁰ Tato práce potvrzuje dosti jednoznačně Friedrichovu příslušnost k vídeňské portrétní škole. Pečlivá, snad až poněkud tvrdá a pedantská kresba se tu spojuje s výraznou modelací hlavy a efektně nasazenými světly. Výraz tváře je velmi živý a odhaluje i některé charakterové rysy modelu.

Znamé Friedrichovy práce z padesátých let dokumentují jistý odklon od vídeňské portrétní školy. Je to patrně zejména v koloritu. Tři miniaturní podobizny

z r. 1852²¹ se vyznačují dobrou modelací a poněkud tvrdým obrysem. Kolorit je poměrně tmavý a šerý s příliš ostře nasazenou bělobou světél. Podobné znaky můžeme vyčíst i z černobílé reprodukce miniaturní podobizny mladé ženy z roku 1854.²² Malíř tu klade velký důraz na plastickou a světelnou modelaci, daří se mu zachytit vnější a do jisté míry i vnitřní podobu modelu. Friedrichovo akademické školení se tu projevuje dokonalým ovládnutím anatomie a perspektivní zkratky i jistotou v kompozici. — Téhož roku vznikla velká reprezentativní podobizna Františka Josefa I., malovaná pro zasedací síň olomoucké radnice.²³ Uvážíme-li, že ne mnoho malířů portrétních miniatur přistoupilo k malbě velkých portrétů, musíme tuto odvahu ocenit u Friedricha, který měl svým uměleckým založením nesporně vždy velmi blízko k drobnomalbě (kresebnost, péče o detail). Tím více musíme hodnotit, že se Friedrich tohoto umělecky nevděčného úkolu zhostil s poměrným zdarem. Portrét vykazuje sice některé běžné nedostatky průměrných podobizen reprezentativního charakteru, avšak důkladné vídeňské školení malíři zřejmě umožnilo překonat obtíže a podat alespoň vnější panovníkovy rysy způsobem poměrně živým a blízkým podobě, jak ji známe z provedení známějších (a tehdy slavnějších) soudobých oficiálních portretistů. V koloritu pleti převládá nadále onen friedrichovský žlutohnědý až špinavý, nevýrazný, tupý tón. Upoutá nás však relativně volný, široký tah štětce, který kontrastuje s kresebným pojetím Friedrichových portrétních prací čtyřicátých a začátku padesátých let.

Že je v tom třeba spatřovat kladný prvek jeho uměleckého vývoje, to dokazuje kvalitní drobná akvarelová podobizna církevního hodnostáře (olomouckého dómského probošta Peteaniho?) z r. 1861.²⁴ Dřívější tvrdá obrysová linie zmizela. Měkce, ale výrazně modelovaný tvar, diskrétně nasazená běloba světél, jemně nažloutlá pleť, živý výraz očí — to jsou znaky této zatím nejlepší známé Friedrichovy práce. Podobizna muže z r. 1864 ve sbírkách uničovského muzea,²⁵ třebaš nepostrádá jisté živosti výrazu, je přece umělecky na nižším stupni. Kolorit je i nadále tmavý až špinavý. Patrně až z konce šedesátých let, tedy již z doby vídeňského pobytu je drobná podobizna A. Stiftera. Reprodukce²⁶ nám ukazuje dílo poznamenané velkým úsilím o zachycení vnější i vnitřní podoby tohoto spisovatele. Ale celková kompozice, prostředí, v němž je model umístěn, rekvizity — to vše má v sobě mnoho prvků tehdejší fotografie včetně ateliérového osvětlení a bezduché kulisy krajiny v pozadí.

Zde — a tím se vlastně dostáváme k závěrečnému hodnocení Friedrichovy portrétní tvorby — si musíme zodpovědět otázku charakteristického koloritu, osvětlení, kompozice a jiných prvků zřejmě souvisících se soudobou fotografií. Domníváme se, že nešlo jen o bezděčné splývání, prolínání a vzájemné ovlivnění obou složek Friedrichovy činnosti. Z tehdejších novinářských zpráv, inzerátů apod. se dovídáme, jak vysoko byla ceněna fotografie. Malovaný portrét býval často vychvalován proto, že se „vyrovnal“ věrně fotografii. Není divu, že u průměrných talentů, mezi něž můžeme Friedricha počítat, vyvolalo toto obecné mínění záměrnou snahu o přizpůsobení malířského projevu fotografii — zejména tehdy, když pro to mluvily i pádné důvody hmotného zebezpečení existence umělcovy rodiny. Friedrichova portrétní činnost vyrostla z kořenů vídeňské školy druhé čtvrtiny 19. století. Malíř přenesl její prvky s malými obměnami do společenských podmínek padesátých a šedesátých let. I když nevyniká nad průměr soudobé portrétní malby, stojí za povšimnutí a další zkoumání.

¹ Zmínky o J. Friedrichovi možno nalézt zejména v těchto dílech:

— F. X. JIŘÍK, *Miniatura a drobná podobizna*, Praha 1930. S. 81.

— E. LEISCHING, *Die Bildnisminiatur in Oesterreich von 1750 bis 1850*. Wien 1907. S. 182.

— THIEME-BECKER, *Allemeines Lexikon der bildenden Künstler*. XII. sv. (1916), s. 472.

— P. TOMAN, *Nový slovník československých výtvarných umělců*. Praha 1947. S. 239.

— L. EISENBERG, *Das geistige Wien*. Wien 1891. S. 94, 609.

² Mähr. Neustadt, Taufmatrik, sv. 5, 1795—1833, Stát. archív Olomouc M 1965, fol. 160.

- 175, 193, 208, 222, 236, 254, 271, 300, 342. Jako místo narození Jana Friedricha je uveden dům čp. 42 (město), u později narozených sourozenců převládá údaj Předměstí 5p. 94. — Mähr. Neustadt, Trauungsmatrik, sv. IV, 1785—1835, Stát. archiv Olomouc M 1969, fol. 66.
- ³ Mähr. Neustadt, Trauungsmatrik, l. c., fol. 89.
- ⁴ Mähr. Neustadt, Sterbematrik, sv. Va, 1797—1834, Stát. archiv Olomouc M 1971, fol. 279. Jako místo úmrtí je uveden dům čp. 177 (předměstí).
- ⁵ Protokol sepsaný u rady města Olomouce 27. 4. 1866 — Okresní (městský) archiv v Olomouci PR P 3 Jesefinská registratura.
- ⁶ R. DVORÁK, Jednání sněmů moravských v letech 1835—1848. Brno 1906. S. 204.
- ⁷ J. Friedrich se sám o ní zmiňuje v protokole cit. v pozn. 5. Viz rovněž zprávu v olomouckých novinách Die Neue Zeit ze dne 23. 8. 1850 „Ze čtyř Olomoučanů, kteří r. 1848 odešli do Ameriky, vrátili se již Buče a Friedrich do vlasti.“
- ⁸ Oddací matrika Nové Sady—Povel, Stát. archiv Olomouc M 2593.
- ⁹ Die Neue Zeit, Olomouc, 28. 5. 1851 (inzerát).
- ¹⁰ Die Neue Zeit, Olomouc, 20. 11. 1851 (inzerát).
- ¹¹ Matrika narozených, Olomouc, far. úřad u sv. Mořice, Stát. archiv Olomouc M 2539, fol. 206.
- ¹² Matrika narozených, Olomouc, farní úřad u sv. Mořice, Stát. archiv Olomouc M. 2539, fol. 258, dále M 2540, fol. 28.
- ¹³ Neue Zeit 24. 5. 1850, 5. 11. 1850.
- ¹⁴ Neue Zeit 5. 5. 1858.
- ¹⁵ Pozemková kniha lid. soudu v Olomouci, Olomouc-město, knihov. vložka č. 301.
- ¹⁶ A. BLUMENZWEIG, Ein Rundgang durch die olmützer Gemäldeausstellung, IV. část, Mähr. Tagblatt, 1900.
- ¹⁷ Okresní (městský) archiv v Olomouci, sčítací operáty 1869.
- ¹⁸ L. EISENBERG, l. c., s. 94, 609.
- ¹⁹ Okresní (městský) archiv v Olomouci, sbírka fotografií atd. XXXV (role) — 30 kusů tužkových předloh, které daroval olomoucký sklenář E. Zbitek (viz též č. 2181 ze dne 12. 11. 1881).
- ²⁰ E. LEISCHING, l. c., tab. XXXI.
- ²¹ V soukr. majetku v Brně.
- ²² F. X. JIŘÍK, l. c., s. 83.
- ²³ Nyní ve sbírkách Vlastivědného ústavu v Olomouci. V. Burian, Ikonografie Olomouce do r. 1900. Sborník KVM Olomouc IV (1956—1958), s. 371 n. - pol. soupisu č. 283.
- ²⁴ Akvarel na papíře 13×10 cm, sign. J. Friedrich zu Olmütz 1861, v soukr. majetku v Olomouci.
- ²⁵ Muzeum v Uničově, inv. č. 789.
- ²⁶ L. GRÜNSTEIN, Das Alt-Wiener Antlitz, Wien 1931. Sv. 2. (obraz. přílohy), tab. LXVI.

Zdeněk Sprinc

MUZEUM V UNIČOVĚ

Historii uničovského muzejnictví můžeme sledovat od počátku našeho století. V roce 1900 bylo zde založeno muzeum spolku ostrostřelců a vedle něho vzniklo z iniciativy městského lékaře dr. Emila Miller a muzeum městské.¹ Základem sbírkového fondu muzea byly dary Millerovy, který byl v duchu tehdejší doby nejen zakladatelem a dobrovolným správcem, ale i největším mecenášem muzea. Spolu se svým famulem Haukerem shromáždil během 8 let svého správcování (zemřel v roce 1914) řadu předmětů dokumentujících historii a život v Uničově a okolí, zvláště v posledním století, ale také památky cechovní a v tu dobu ještě nemnohé památky archeologické. V celku sbírkový fond uničovského muzea nepřesáhl ani počtem kusů, ani svou kvalitou ryze lokální rámeček. Také zájem veřejnosti byl malý.²

Nová etapa ve vývoji uničovského muzea nastává ve dvacátých letech, kdy se jeho vedení ujímá inž. Vincenc Reimer, penzionovaný plukovník, rodák z blízkého Brníčka, schopný organizátor a zaujatý zájemce o prehistorii Uničovska.³ Zorganizoval muzejní spolek, pro který získal řadu spolupracovníků, zejména z řad německých učitelů a studentů. Činnost tohoto spolku zaměřil především

na archeologický průzkum Uničovska. Pro odbornou spolupráci získal pracovníka tehdejšího zemského muzea v Brně Karla Schirmeisen⁴. Systematické průzkumy zahájené v roce 1928 trvaly 15 let, tj. i po smrti V. Reimera⁵ (zemřel 1938), kdy je spolu se Schirmeisem prováděla kustodka M. Manethová, která také prováděla konzervaci většiny nálezů. Výsledkem těchto výzkumů je pozoruhodná sbírka,⁶ čítající na 90 tisíc kusů⁷ na tehdejší dobu vzorně dokumentovaná. Historicky a archeologicky nejčennější je objevení slovanské železářské hutě u Želechovic a Sukolomi.⁸ Ostatní sbírkový fond nebyl rozhojněn v této době nijak podstatně a také vztah veřejnosti k muzeu a jeho návštěvnost se nijak nezměnila.⁹ Německá okupace znamená stagnaci v muzejní práci.

Po osvobození v roce 1945 bylo muzeum převzato národním výborem. Jeho stav byl po přestálé německé okupaci špatný. Nové přírůstky získané z konfiskátů neznamenaly obohacení, ale naopak zatížení sbírkového fondu převážně brakovým materiálem. Národní výbor, který řešil obtížné úkoly spojené s novým osídlením a s budováním Uničovských strojren nemohl věnovat muzeu dostatečnou péči. V roce 1954 dochází proto ke zrušení uničovského muzea a k převzetí jeho sbírek šternberským muzeem, které se současně stává muzeem okresním. Archeologická sbírka, jejíž zpracování, konzervace a vědecké využití předpokládá uložení v instituci vybavené odborníkem-archeologem, byla předána tehdejšímu krajskému muzeu v Olomouci.¹⁰ Teprve když Uničov ztratil muzeum uvědomili si místní vlastivědní pracovníci, že je to pro město a jeho kulturní život citelná ztráta. Snahy o znovuzískání muzea se soustředily v agilním vlastivědném kroužku Uničovských strojren. Výsledkem této snahy je rozhodnutí ONV ve Šternberku z 24. srpna 1955¹¹ zřídit v Uničově pobočku okresního muzea a to se zaměřením na strojrenství a budování socialismu v Uničově a jeho okolí.¹² I když na základě tohoto rozhodnutí byly do Uničova vráceny sbírky, převezené při zrušení do Šternberka a byl jmenován správce Karel Všetická, k otevření muzea nedošlo pro technické potíže, zejména pro nedostatek místností. Teprve když po reorganizaci v roce 1960 se uničovské muzeum stalo součástí Vlastivědného ústavu v Olomouci, bylo započato s vytvářením předpokladů pro obnovení muzejní činnosti. Za účinné pomoci Městského národního výboru v Uničově, který má o obnovu muzea opravdový zájem, byla pro muzeum získána budova na hlavním uničovském náměstí č. 21 (čp. 157), kdysi sídlo císařského krajského úřadu (v letech 1784—1798) a majetek moravských stavů, která je v současné době upravována a bude ještě letos na jaře odevzdána svému účelu. V rámci slavností 750. výročí povýšení Uničova na město, bude zde instalována jubilejní výstava, která ukáže pohnutou historii, radostnou přítomnost i velké perspektivy tohoto starobylého města českých králů. Výstava stane se základem k trvalé expozici specializovaného muzea těžkého strojrenství, které zde bude budováno spolu s Uničovskými strojrenami. Tak i zdejší muzeum najde své místo v síti muzejí našeho kraje i v kulturním životě nejen města, ale celé střední Moravy. — Vybudování muzea není záležitostí jednorázovou, ale výsledkem mnohaleté soustavné práce širokého aktivu. Bude záležet na celé uničovské veřejnosti jak se tohoto úkolu ujme. Dosavadní zkušenosti s pomocí občanů při budování města i závodu, zájem MěstNV o budování muzea, jakož i práce vlastivědného kroužku Uničovských strojren nás v tomto směru opravňují k reálnému optimismu.

¹ KUX Johann Dr.: Geschichte der königl. Stadt Mährisch-Neustadt. Zu deren 700-Jahr-Feier der Verleihung deutschen Rechtes. Uničov 1923. Nákladem města Uničova str. 255.

² Viz časopis Das Neustädter Ländchen, Blätter für Heimatkunde, Beilage der Nordm. Rundschau, Uničov 1922 čis. 21 a 22. — Článek o uničovském muzeu začíná slovy: „Copak máme vůbec něco takového u nás? a končí výzvou k utvoření spolku přátel muzea“, který by snal bránit péče z města, obstaral místnosti, pečoval o rozhojnění jeho nedostatečných sbírek ...“

³ O jeho osobě viz K. SCHIRMEISEN: Meine letzte Grabungen mit Oberst Reimer. Zeitschrift des Deutschen Verreines für die Geschichte Mährens u. Schlestens. Brno 1938. Seš. 2.

4. O jeho osobnosti viz HUCKEŮV článek: Karl Schirmeisen zum 75. Geburtstag. Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums, Neue Folge III. Band Brno 1943, str. 326—332 se seznamem prací. Psáno z německo-nacionálního stanoviska.

5. Karl SCHIRMEISEN: 15 Jahre Vorgeschichtsforschung im Mähr. Neustädter Gebiet: Zeitschrift des Mährischen Landesmuseums NF III Band Brno 1943, str. 90—150 a Tabulky I—XIV. Zde také uvedena literatura. (Zcela opomíjena literatura česká.)

6. viz TRNÁČKOVÁ Zora: Archeologická sbírka býv. městského muzea v Uničově. Archeologické rozhledy, roč. XV 1963, Sešit 1 str. 74—87. S přehledem nálezů a kultur zastoupených ve sbírce.

7. podle spočítání Josefa SKUTILA z roku 1958.

8. Schirmeisen a ostatní němečtí badatelé té doby při svém německo-nacionálním zaměření popírali slovanský původ této hutě a naopak ji označovali za památku germánskou.

9. Příznačné je, že propagační leták vydaný městem asi v roce 1937 pod názvem „Kennen Sie Mährisch-Neustadt“ vůbec muzeum mezi pozoruhodnosti města neuvádí.

10. Dějiny muzea v Uničově v letech 1945—1955 viz v článku J. KANÝZY: Muzea Olomouckého kraje 1945—1955. Uničov, Ročenka muzeí Olomouckého kraje, Olomouc 1957, Krajské nakladatelství Olomouc.

11. Viz článek Josefa VALÍČKA: Zřízení odbočky Okresního vlastivědného muzea v Uničově v časopise Za nový život Sternberska, ročník IV, čís. 41.

12. Dokumenty k dějinám Uničovského muzea v letech 1954—1955 v archivu muzea ve Sternberku.

Lubor Machytka: a mohutný morový sloup. Velký význam této kulturní památky tvoří souhrn několika znaků: k jejímu kulturně historickému charakteru přispívá její vysoká architektonická a urbanistická hodnota v době velké moravského však mimořádně hodnoty umělecké. Každé stálo toto dílo velkého moravského

UNIČOV — MĚSTO KULTURNÍCH PAMÁTEK

Slavná a rušná minulost našich měst je přirozeným předpokladem bohatství jejich kulturních památek, které tvoří hmotný doklad vývoje lidské společnosti a nenahraditelné dědictví naší národní minulosti. Proto je socialistický stát postavil pod zvláštní ochranu zákona a vynakládá velké prostředky na jejich záchranu a organické zapojení do života naší společnosti. Žel, zachovaný počet kulturních památek je už jen malým zlomkem velkých kulturních hodnot, vzniklých v minulých staletích. Většinu jich zničily války, požáry a dřívější společenské formace, zejména kapitalismus ve své honbě za ziskem, ve jménu nedotknutelného idolu neomezeného soukromého vlastnictví a často i z nevědomosti a prázdného velikašství. To nám potvrzuje i případ Uničova. Historický půdorys města zde zůstal ještě vzácným způsobem zachován a tvoří cenný základ, z kterého by měla v příštích desetiletích vycházet plánovitá, pečlivě a odborně řízená rekonstrukční a asanační činnost. Jestliže půdorys historického jádra zůstal celkem nedotčen, nelze to říci o vlastní stavební hmotě města, budovaného kdysi s tak vyvinutým smyslem pro pravidelnost, harmonii a účelnost. Snaha o zvýšení pozemkové renty vedla k přeplňování stavebních parcel zdravotně závadnými přístavky, nedostatek údržby přivodil zánik mnohé cenné památky, právě tak jako falešně pojatá rekonstrukční mánie zbohatlé buržoazie spojená s prudkým úpadkem jejího vkusu. Jako odstrašující příklad budiž uvedena budova uničovské radnice, k jejíž vynikajícím historickým, architektonickým a urbanistickým hodnotám se omezená a bezohledná buržoazie zachovala téměř stejně ničivě jako v Šumperku nebo v Liberci, jen s tím rozdílem, že v Uničově zůstalo z větší části uchováno původní jádro budovy. To dalo před několika lety podnět k úvahám a projektům na restituci původního stavu. Je to však otázka velmi složitá a sporná, k níž snad bude vhodné se vrátit až ve vzdálenější budoucnosti.

Avšak přes mnohé nenahraditelné ztráty nalezneme i dnes v Uničově řadu pozoruhodných kulturních památek, o jejichž zápisu do státního seznamu podle zákona č. 22/1958 Sb. nedávno rozhodla okresní školská a kulturní komise. Patří k nim v první řadě některé měšťanské domy na náměstí, které si ve své zevní podobě i vnitřní dispozici zachovaly význačné prvky svého stavebního vývoje, svědčící o někdejší hospodářské a politické moci měšťanstva. Je to především

dům or. č. 3, jehož hlavní průčelí je zdobeno čtyřbokým arkýřem, datovaným 1692. Z vnitřní dispozice, zachované vcelku v původním stavu, je zvláště cenný a v naší oblasti ojedinělý neklenutý průjezd s trémovým stropem. Dům or. č. 33 si zachoval kromě původní vnitřní dispozice významné prvky kamenické renesanční práce. Pro zápis domu or. č. 21 do státního seznamu mluvily jak důvody architektonické (zachovaná barokně-klasicistní architektura s arkádovým nádvořím), tak i historické (návštěva Josefa II. v roce 1770) a urbanistické. Ústupem stavební čáry na komunikačně citlivém místě vytváří si tato architektura privilegiované postavení v ostatní zástavbě náměstí. Využitím pro muzejní účely dostala novou náplň, která plně odpovídá ustanovení § 10 zákona o kulturních památkách. Z domů na náměstí byl ještě do státního seznamu zařazen dům or. č. 23 jako drobnější měšťanská architektura se zachovanými barokními prvky a renesančním jádrem. Ostatní domy na náměstí nebyly pro větší stupeň novodobých přestaveb pojaty do státního seznamu. Jsou to tzv. objekty památkového zájmu. Jejich vnitřní úpravy je možno provádět bez omezení památkového rázu, avšak k opravám a úpravám vnějšku budov je třeba přistupovat v dohodě s orgány památkové péče, aby nebyl narušen celistvý historický charakter náměstí.

Urbanistický útvar náměstí má dvě významné dominanty: radnici, jejíž původní charakter byl novodobou přestavbou natolik porušen, že nemohla být pojata do státního seznamu, a mohutný morový sloup. Velký význam této kulturní památky tvoří souhrn několika znaků: k jejímu kulturně historickému charakteru přistupují vysoké architektonické a urbanistické hodnoty v obraze města, především však mimořádné hodnoty umělecké, které staví toto dílo velkého moravského sochaře J. A. Heinze (některé sochy tesal S. Tischler) po bok soudobého trojičního sloupu olomouckého. — Obraz historického náměstí doplňují dvě barokní kašny. I když umělecká hodnota plastik, které je zdobí, není vysoká, představují tyto kašny přece cenné a typické doklady způsobu někdejšího zásobování města pitnou vodou.

Z nemovitých kulturních památek, které leží na území historického jádra v pásu mezi náměstím a zbytky městského opevnění, je třeba především uvést farní kostel. Vedle radnice býval druhým těžištěm veřejného života ve městě, čemuž přirozeně odpovídá i jeho dominantní charakter. Jeho stavební vývoj byl velmi složitý. Gotika, rané i vrcholné baroko tu však vytvořily poměrně jednodušší a velmi hodnotné architektonické a umělecké dílo. Oba zdánlivě protichůdné a navzájem se vylučující slohy se tu prolínají v obdivuhodné harmonii. Rané barokní přestavba ponechala z původní stavby vedle západního průčelí, gotické sakristie a obvodového zdiva také původní dispozici městského farního kostela se síňovým trojlodím, typickým to shromažďovacím prostorem městského obyvatelstva, jak se vyvinul v historických podmínkách střední Evropy v souvislosti s politickým a ekonomickým rozvojem našich měst. Neznámý stavitel připojil kolem r. 1713 s velkou dávkou vkusu nový architektonický útvar — centrální kapli sv. Josefa na jižní straně. Uničov tím byl obohacen o drobnou, avšak kvalitní stavbu vrcholného baroka, které vtisklo pečeť také vnitřnímu vybavení kostela. I zde se setkáváme s vynikajícími pracemi J. A. Heinze. — Pozoruhodná byla také přestavba druhého — klášterního kostela, při jehož barokizaci došlo ke snížení klenby, takže zbytky původního zaklenutí je možno spatřit nad nynější barokní klenbou. Z vnitřní výzdoby kostela stojí za zmínku zejména kazatelna — opět vynikající práce J. A. Heinze — a barokní nástropní malby v sakristii, jejichž autorem je patrně uničovský malíř I. Oderlitzky. Býv. klášterní budova je prostá barokní stavba bez zvláštních architektonických hodnot.

J. A. Heinzovi je patrně třeba rovněž připisat velmi hodnotné sousoší Jana Nepomuckého v zahradě dětského útulku v Olomoucké ulici. Jde o barokní sochařskou práci z r. 1742 zcela nevšedního pojetí a vysokých uměleckých kvalit. Její narušený stav volá po naléhavé opravě, k níž má dojít v letošním roce. — Ještě jedno barokní sochařské dílo zasluhuje zvýšené pozornosti — kamenná socha kojící madony poblíž farního kostela. I když se svou uměleckou kvalitou nemůže

vyrovnat Heinzovým pracím, je svým námětem a pojetím v barokním sochařství severní Moravy vsutku ojedinělá. Je dokladem toho, jak mocně pronikaly lidové prvky a realistické rysy i do vrcholně barokního umění, zcela podřízeného zájmům církve.

V jižní části historického jádra města stojí jiná památka, které je nutno pro její jedinečnost věnovat velkou péči — býv. obecní šatlava. Vnitřní dispozice je zachována v původním stavu a totéž platí o vybavení některých cel v prvním patře. Šatlava přiléhá ke zbytku městského opevnění, z něhož se v Uničově zachovaly přes četné demolicé některé důležité části. Platí to v první řadě o Medelské bráně, jejíž oprava spolu s úpravou bytové jednotky byla nedávno dokončena. Tzv. Vodní branka v Olomoucké ulici je vlastně renesanční půlkruhová bašta ze 16. století. Také na jiných místech se zachovaly části městského opevnění, které si zasluhují pietnější pozornosti občanů, než jak tomu bylo ještě v nedávné minulosti. Vhodnými úpravami, asanacemi a opravami může historická hodnota opevnění značně vyniknout.

Z památek ležících mimo vlastní obvod historického jádra byly do státního seznamu pojaty dva objekty: obytný dům na Bezručově nám. č. 2 (klasicistní stavba z r. 1828, typický doklad obytného maloměstského domu z doby, kdy těsné sevření hradeb bylo překonáno) a památník padlým volyňským Čechům. Tu jde o památku, dokumentující podíl volyňských Čechů — reemigrantů z uničovské oblasti — na našem osvobozovacím boji.

Těmito poznámkami k uničovským památkám jsme nesledovali vyčerpávající popis a hodnocení jednotlivých kulturních památek, jako spíše jejich celkovou charakteristiku a uvedení důvodů, které vedly k jejich výběru do státního seznamu a které se tím vlastně stávají i kulturně-politickou směrnicí pro další výkon památkové péče. Vybrané kulturní památky vystihují ve zhuštěné zkratce (třebaže ne bez mezer) hmotný obraz pohnutých dějin města. Jsou tu zastoupeny v podstatě všechny slohové fáze od gotiky až po klasicismus 19. stol. a každá z nich se svým typickým politicko-hospodářským podbarvením a určujícím společenským prvkem. Gotické památky především jasně ukazují středověkou nadvládu církve a náboženského světového názoru, renesance má naproti tomu světský a měšťanský ráz. Barokní památky podávají svědectví o politických cílech protireformace, zatím co v 19. století dodává opět měšťanstvo a později buržoazie nový ráz obrazu města.

Z uvedeného výčtu je patrné, že do státního seznamu nebyly zapsány všechny dříve evidované památky. Byly do něho pojaty pouze ty, na jejichž zachování má zájem širší společenský celek. Jak připomněla okresní školská a kulturní komise při schvalování státního seznamu, není však námitek, aby národní výbory, vlastníci a občané při péči o úpravný vzhled obce udržovali v dobrém stavu také památky místního významu, nezapsané do státního seznamu. Na druhé straně vyplývá z povahy věci, že schválený státní seznam není jednou provždy uzavřeným dokumentem. Právě v případě Uničova je možno předpokládat, že další průzkumy historického jádra města mohou přinést nové objevy, spojené s případným doplněním státního seznamu.

Závěrem by snad bylo třeba heslovitě charakterizovat úkoly, které vzhledem k místním podmínkám vyplývají pro státní památkovou péči v Uničově z vládního usnesení č. 250 ze dne 31. 3. 1962: zajistit správné využití těch kulturních památek, které v současné době nemají odpovídající náplň, plánovitě a soustavně zajišťovat běžnou údržbu, ustavit místní aktiv památkové péče jako pomocný orgán školské a kulturní komise a do budoucna připravovat vypracování asanačního plánu jako podkladu pro postupnou asanaci a rekonstrukci historického jádra. Jen tak se nám podaří spojit včerejšek s dneškem a zítřkem, historickou formu se socialistickým obsahem, jen tak se může podařit zapojit kulturní památky do proudu současného života a uchovat je pro příští generaci.

Vítězný postup Rudé armády Slovenskem po průlomu u Dukly se projevil i v Uničově proudy uprchlíků z německých osad, zejména ze Spiše. Byli ubytováni nouzově ve všech volných místnostech a v rodinách ve městě. Nemocnice byla již dříve zabrána pro polní nemocnici SS. Počet nezvaných hostí přesahoval téměř počet domácího obyvatelstva, jeho nálada den ode dne klesala. Později procházely městem transporty zbídačených a vyhladovělých válečných zajatců, kteří byli o hladu a zimě hnáni od vesnice k vesnici. Při jejich doprovodu a hlídání vypomáhala folkšturmákům Hitlerjugend z okolních německých vesnic, která na nich zkoušela svou udatnost. Nešťastníci, kteří nemohli dál, byli prostě odstřeleni a ponecháni na místě. Je znám případ, kdy folkšturmák pobídl dvanáctiletého hitlerčíka, aby si zastřelil jednoho zajatce, který upadl do příkopu a nemohl dál. V českých vesnicích ovšem pomáhali ubožákům jak se dalo, některým se dokonce podařilo v noci utéci a skrývali se potom u českých lidí až do osvobození.

Neméně krutě si počínal polní soud zasedající v městské radnici proti německým vojákům, kteří uznali marnost dalšího odporu a snažili se zachránit dezercí. Desítky z nich byly zadrženy polní policií, předány soudu a po krátkém procesu popraveny. Ještě při příchodu Rudé armády visela nad jedním takovým nešťastníkem, pověšeným na sloupu na nynějším náměstí Družby, deska s nápisem: Protože se bál čestné smrti vojáka, zemřel smrtí zbabělce.

V prvních květnových dnech byl Uničov přeplněn ustupujícími německými vojsky. Patřila podle záznamu v městské kronice k armádě pověstného maršála Schörnera. Všechny výpadové ulice z Uničova byly zabarikádovány zábranami z klád a z města mělo být vybudováno obranné postavení, proti čemuž poslední německý starosta Siegel důrazně protestoval a poukazyval na marnost odporu a zbytečné ztráty na lidech.

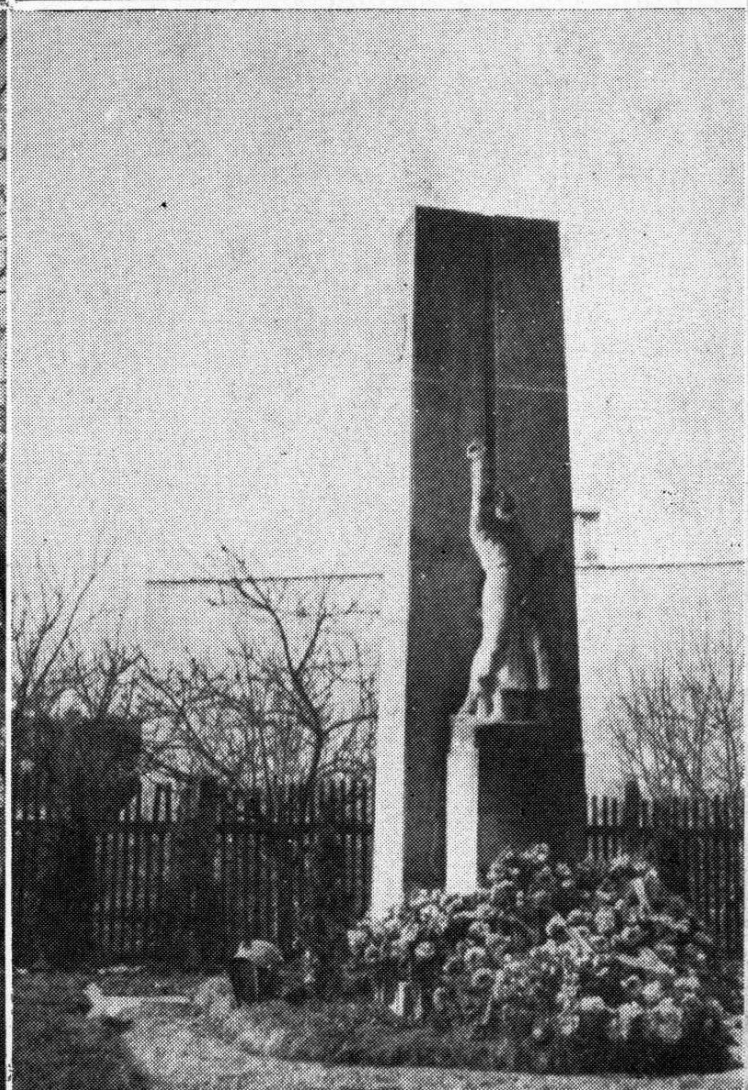
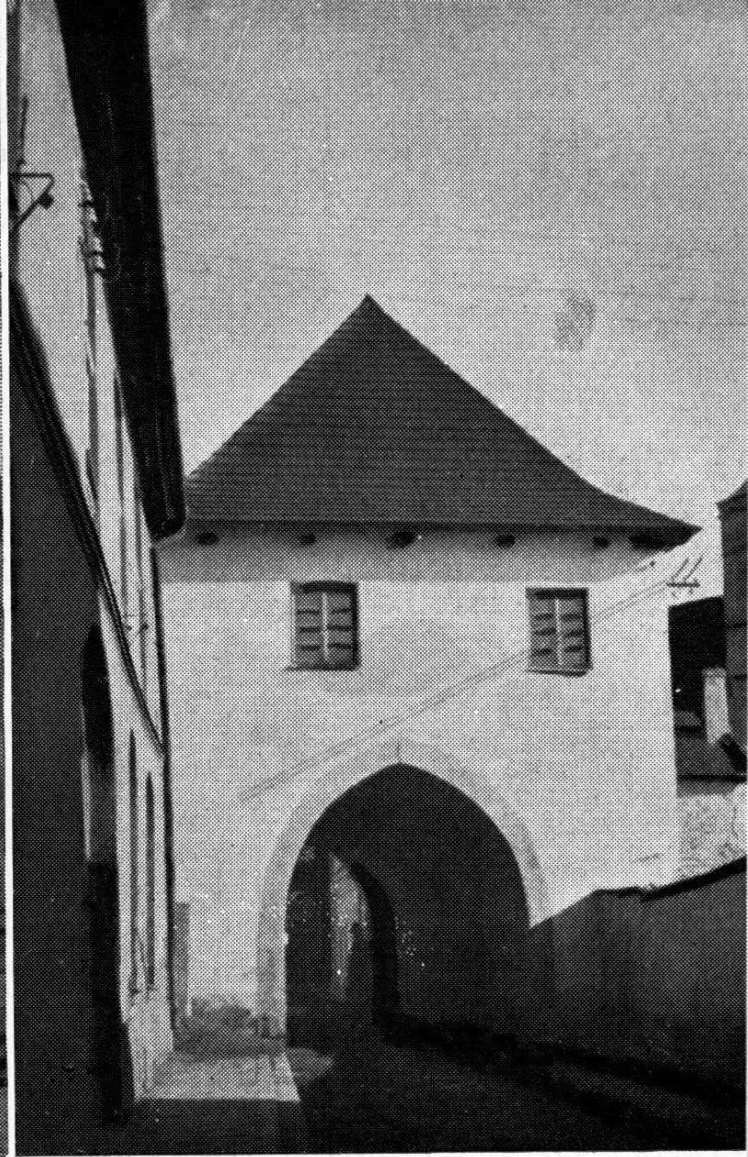
V té době se však události řítily již tak, že na vážný odpor a jeho úspěch nebylo ani pomyšlení. Vojska 4. ukrajinského frontu přešla po zdolání odporu na Opavsku nízký Jeseník a vnikla bez odporu do Šternberka. Odtamtud pokračoval jeden proud k Olomouci, aby se spojil s vojsky 2. ukrajinského frontu při obléhání města, další jednotky postupovaly proti Uničovu a jiné přes Paseku a Dlouhou Loučku do Šumvaldu.

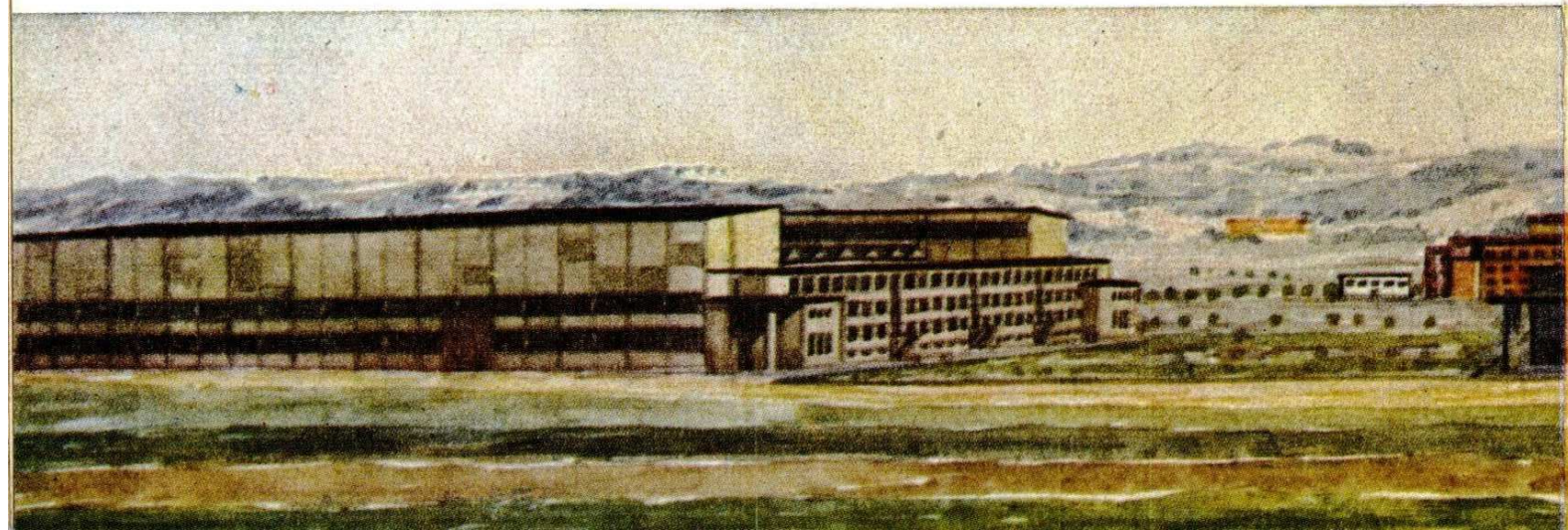
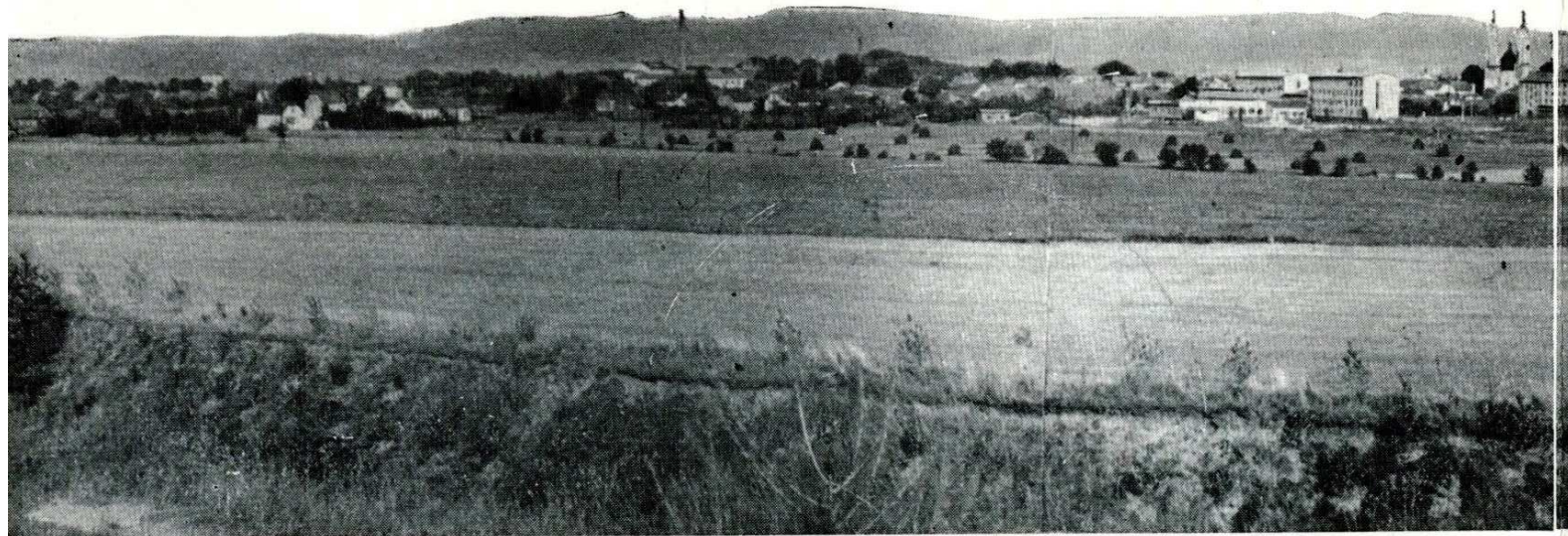
V prostoru mezi cihelnou a parkem došlo k přestřelce a rudoarmějci se dostali Brničskou ulicí, která byla potom nazvána třídou Rudé armády, do Uničova. V neděli dne 6. května 1945 byl Uničov bez dalšího vážnějšího odporu obsazen.

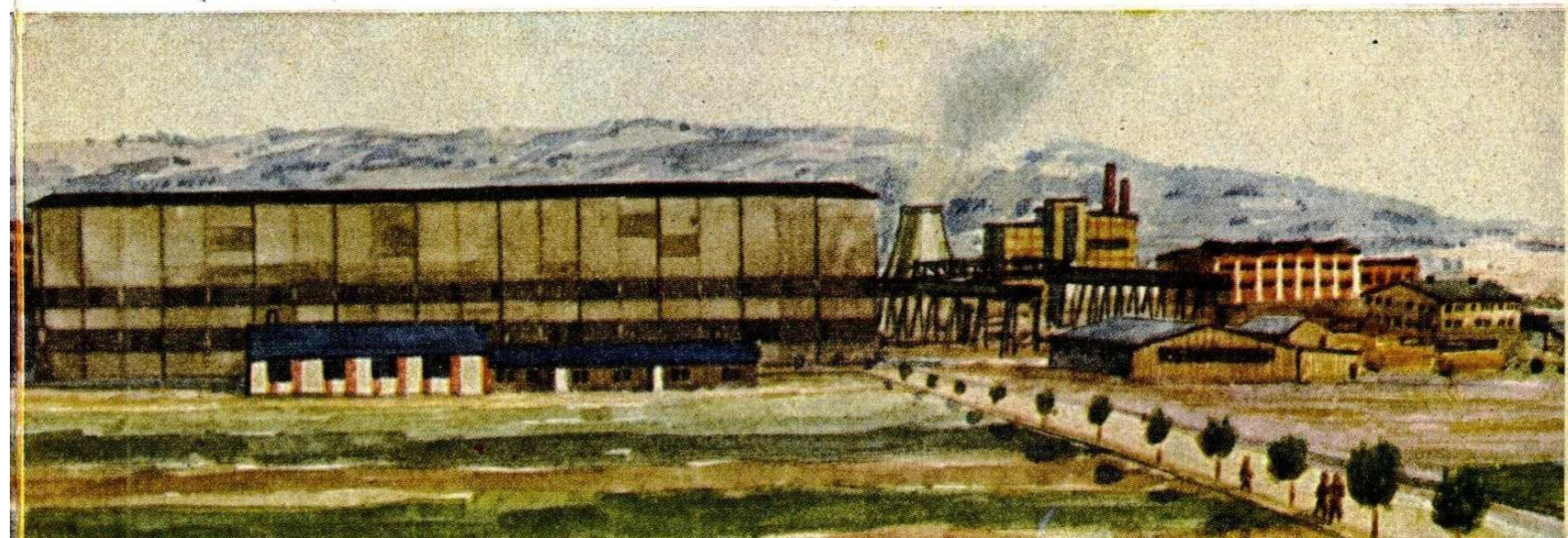
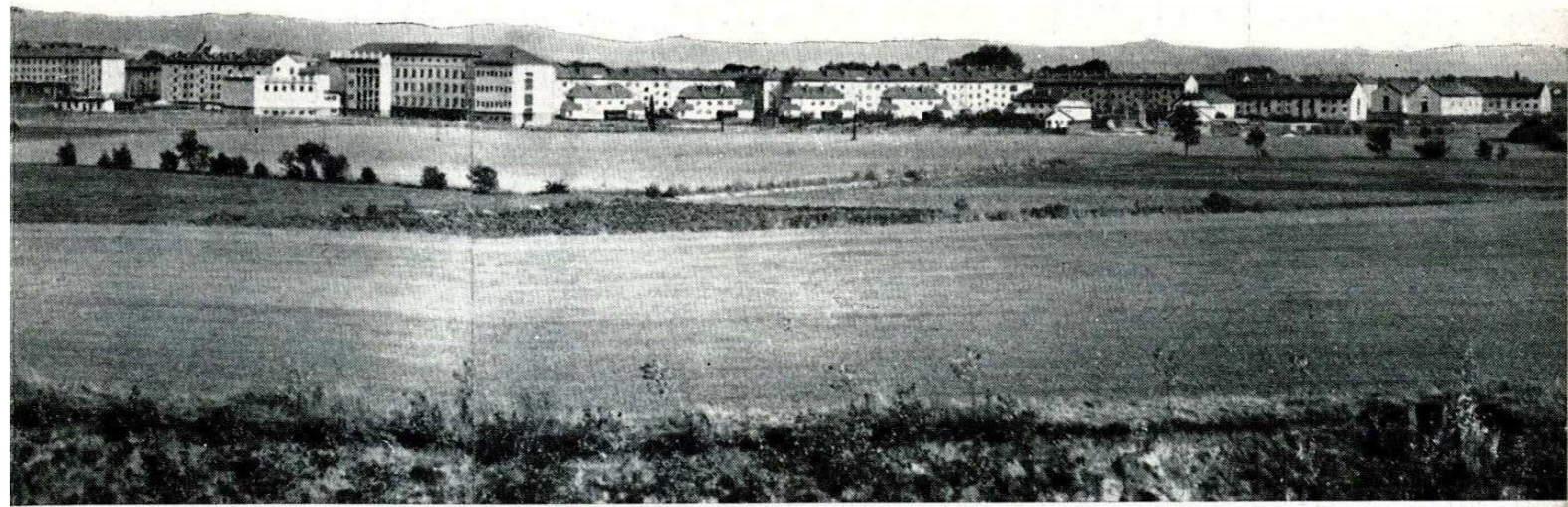
Němci ustoupili ke Střellicím a Renotám, kde kladli tuhý odpor. Chtěli si tak uhájit poslední ústupovou silnici a dráhu na západ. Tyto posice ostřelovala Rudá armáda katušemi, které byly postaveny na nynějším náměstí Družby a u mlékárny. Za pilou bylo provizorní letiště. Ve městě a blízkém okolí padlo asi 17 sovětských vojáků, kteří byli prozatímně pohřbeni naproti kinu na třídě Hrdinů, u kostela, u rybníka na Želechovské ulici a na hřbitově. Jejich pozůstatky byly později převezeny do Olomouce. V prostoru mezi Uničovem, Renotami a Střellicemi padlo asi 240 rudoarmějců.

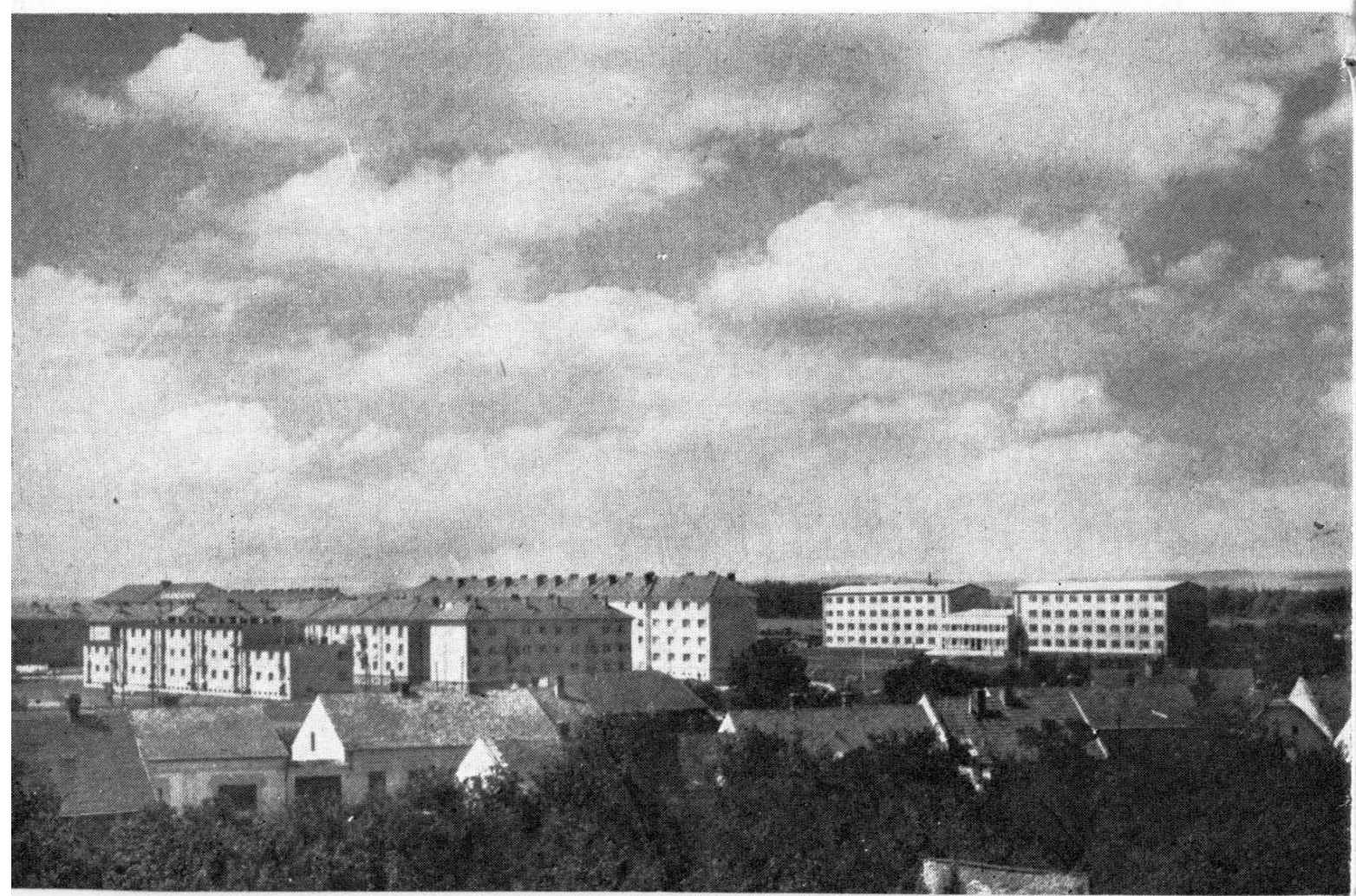
Oddíl, který obsadil Šumvald, měl polní tiskárnu, která tam vytiskla na dvoře rodného domku Alše Balcárka dvě čísla frontovních novin „Za rodinu“, a to ze dne 8. a 9. května. Je v nich popsán postup Sovětské armády v posledních dnech války, osvobozování jednotlivých měst a vesnic na Moravě, mezi nimi i Uničova, a v čísle 9 je uveřejněno plné znění bezpodmínečné kapitulace všech německých sil branných, která byla podepsána ve dnech 7. a 8. května. Dále je tam uveřejněno prohlášení sovětské vlády, kterým byl 9. květen prohlášen za svátek vítězství.

Postup Sovětské armády způsobil mezi německým obyvatelstvem panický zna-

tek. Zavlnila jej jednak zpráva, že všechno obyvatelstvo má město opustit a potom do značné míry tak zvaná Greuelpropaganda, líčení hrůz fronty, kterým se nacisté snažili vybičovat německé obyvatelstvo k zoufalému odporu. Jeho jádrem měli být příslušníci folkšturmů a nedospělci z Hitlerjugendu.

Oddíly RA, které osvobodily město, zůstaly v něm jen krátce; vystřídal je na krátkou dobu další oddíl a potom byla v Uničově ubytována na delší dobu dělostřelecká brigáda pod vedením plukovníka Gerazimova. Důstojníci byli ubytováni většinou v nynější Tyršově ulici, vojsko ve stanovém táboře za parkem. Styky posádky s českým obyvatelstvem byly velmi přátelské a rozloučení v říjnových dnech, kdy se RA vracela do vlasti, velmi srdečné. Veliteli plk. Gerazimovi bylo uděleno čestné měšťanství Uničova, diplom mu byl předán při slavnosti obžinek i s velkým tradičním koláčem.

Po osvobození města převzal jeho správu po dohodě s RA Revoluční národní výbor, jehož členy byli většinou Češi, kteří byli pracovně nasazeni v Uničově. V druhé polovině května byl doplněn bývalými uničovskými hraničáři, kteří uposlechli výzvy k návratu do osvobozeného pohraničí. Později byl tento národní výbor vystřídán pětičlennou správní komisí.

Asi po 200 letech tak dostalo město opět českou správu, kterou uvedl a upevnil poprvé husitský král Jiří z Poděbrad.

Literatura:

Kronika města Uničova

Uničovský obzor čís. 1 a 2 z 3. a 10. června 1945.

Ústní podání místních pamětníků.

Jiří Zdařil:

PARK V UNICOVĚ

Městský park v Uničově představuje poměrně celistvý komplex zeleně. Svou polohou vzhledem ke středu města, která je velmi příhodná, dává dobrý předpoklad pro plnění základního úkolu, tj. sloužit městskému obyvatelstvu jako místo oddechu a odpočinku.

Podle dnešních porostů lze usuzovat, že dnešní park byl založen kolem r. 1900, a to jednak probírkou lesních porostů a jednak dosadbou nových dřevin (domácích i cizokrajných). Z moderního hlediska tvorby městských parků lze mít ke způsobu založení dosavadního uničovského parku mnoho námitek. Tak v první řadě — podle dochovaného půdorysu — odpovídá jeho prostorové členění snaze o rozdrobení souvislých zelených ploch množstvím samoučelných cestiček; většinou postrádají významu, ať jako cesty spojovací nebo chodníčky procházkové. V důsledku slabého provozu ale i pro nedostatečnou údržbu postupně zarůstaly plevelnými rostlinami až posléze — vyjma cest, které se vžily jako spojovací — zarostly tou měrou, že se dnes již nedá určit jejich původ ani stanovit jejich poloha. Rovněž porosty dřevinné, zvláště vysoké dřeviny, nebyly v původní koncepci rozmístovány s ohledem na dostatečné proslunění celého parku, ani tak, aby vytvářely skupiny ohraničující volné trávnickové plochy. Koruny vzrostlých stromů se tak spojily a prakticky zastínily všechny plochy parku do té míry, že v parku naprosto převládá stín nad světlem. V dialektické souvislosti s tím šel pochopitelně špatný vývin žádoucích druhů trav. Tím vším nakonec ztrácí park jak na svém významu z hlediska hygienického, tak i na celkovém účinku estetickém. Tyto základní nedostatky koncepce zhoršila ještě ta okolnost, že po mnoho let opomíjenou údržbou vzrostlo mnoho dalších dřevin z náletů, čímž přehoustnutí porostů dosáhlo téměř maxima.

Základní kostra porostů je tvořena domácími dřevinami: dub — *Quercus robur*,

Q. sessilis, habr — *Carpinus betulus*, buk — *Fagus sylvatica*, *F. sylvatica atropurpurea*, javor — *Acer platanoides*, klen — *Acer pseudoplatanus*, babyka — *Acer campestre*, jilm — *Ulmus campestris*, břiza — *Betula alba*, jasan — *Fraxinus excelsior*, lípa — *Tilia cordata*, vrba — *Salix alba*, *S. fragilis*, topol — *Populus nigra*, *P. tremula*, olše — *Alnus glutinosa*, jírovec — *Aesculus hippocastanum*. Z cizích listnatých stromů zde roste zejména překrásný, asi 20 m vysoký liliovník — *Liriodendron tulipifera*, dále několik jedinců dubů — *Quercus rubra*, *Q. palustris*, katalpa — *Catalpa bignonioides* a platan — *Platanus acerifolia*. Jehličiny jsou zastoupeny v převážné většině zapojenými porosty smrku, *Picea excelsa*, několika jedinci borovice — *Pinus nigra*, *P. strobus* a zeravu — *Thuja occidentalis*. Keřové porosty rostou úplně volně bez jakéhokoli organizování parkové skladby a jsou tvořeny vesměs druhy domácími.

Národní výbor v Uničově znaje situaci a vědom si své odpovědnosti, započal proto již v r. 1959 postupně připravovat celkovou rekonstrukci parku. Pro tuto činnost stanovil program, při kterém za pomoci občanů v akci Z, chce dát parku nový vzhled.

Rekonstruovat park o rozloze více než 9 ha v jednom roce by bylo úkolem těžko uskutečnitelným. Proto byla celá práce rozvržena do několika etap. Základní koncepce pro rekonstrukci městského parku v Uničově je stanovena takto:

1. Vyhodnocení všech stromů v parku z hlediska životnosti jednotlivých exemplářů a jejich další použitelnosti kompoziční.

2. Na základě tohoto vyhodnocení určit stromy, které budou ponechány a stromy k odstranění.

3. Půjde o to, aby byla ponechána jen základní kostra porostu ze vzrostlých stromů a aby byla vytvořena taková situace, kdy vzniknou přiměřeně velké průsluněné plochy pro trávníky, do nichž pak po rozvržení parkových pěšin budou vysázeny mladé stromy a skupiny keřů. Při výsadbě bude třeba počítat s přiměřenou hustotou výsadby, aby se totiž v budoucnu neopakovala situace, která způsobila ono nežádoucí zastínění. Vzdálenost výsadby musí respektovat zásadu skupinového dojmu stromových kulis a volného, nikoliv těsného zápoje jedinců uvnitř skupin.

4. Jen těsně při hranicích pozemku parku vysazovat stromy hustěji do nepravidelného sponu; keřové porosty využít v hustém zápoji, aby okrajové husté skupiny vytvářely pro mikroklíma uvnitř parku zábranu proti vnikání silných větrů z okolních otevřených prostor.

5. Do některých volných trávníkových ploch použít i solitéry, které budou v průhledech parkem tvořit dominanty (pro zvýšení estetického dojmu kompozice).

6. Při výběru dřevin vycházet z klimatických a ekologických poměrů a podmínek stanoviště. To znamená používat především domácích dřevin ze společenstva lužních hájů (smíšená dubina, *Quercetum mixtum*), charakteristického pro oblast řepařskou, k níž lze zařadit polohu města Uničova.

Základní prvky porostů parku budou tedy tyto:

a) Listnáče — domácí: *Acer campestre*, *A. pseudoplatanus*, *Alnus glutinosa*, *Betula verrucosa*, *Fraxinus excelsior*, *Populus canescens*, *P. nigra*, *P. tremula*, *Quercus robur*, *Salix alba*, *S. caprea*, *S. daphnoides*, *S. fragilis*, *S. incana*, *Tilia cordata*, *Ulmus effusa*, *U. montana*;

cizí: *Acer dasycarpum*, *Acer rubrum*, *A. saccharum*, *Betula lenta*, *B. lutea*, *B. papyrifera*, *Carya ovata*, *Fraxinus americana*, *Juglans nigra*, *J. cinerea*, *Liriodendron tulipifera*, *Magnolia acuminata*, *Phellodendron amurense*, *Populus canadensis*, *P. Simonii*, *Platanus acerifolia*, *Quercus palustris*.

b) Jehličiny — domácí: *Pinus silvestris*, *Taxus baccata*;

cizí: *Pinus rigida*, *P. strobus*, *Taxodium distichum*, *Thuja gigantea*, *Tsuga canadensis*.

c) Keře — domácí: *Cornus sanguinea*, *Crataegus monogyna*, *C. oxyacantha*, *Evonymus europaea*, *Prunus padus*, *P. spinosa*, *Rhamnus cathartica*, *R. frangula*, *Ribes alpinum*, *Rosa canina*, *Salix aurita*, *S. viminalis*, *Viburnum opulus*;

cizí: *Cornus alba*, *C. stolonifera*, *Elaeagnus angustifolia*, *Hippophaë rhamnoides*, *Philadelphus coronarius*, *Physocarpus opulifolius*, *Spiraea van Houttei*, *S. Pruhoniciana*, *Viburnum lentago*.

7. Vodního toku, procházejícího parkem, bude využito pro zvýšení účinnosti parkového prostředí. Budou upraveny břehové porosty do skupin, které procházejícím osobám umožní vnímání rytmu tekoucí vody pohledově i zvukově.

8. Nežádoucí vystupování spodní vody na povrch terénu bude odstraněno jednak zvýšenou navázkou terénu a jednak vytvořením rozsáhlé vodní nádrže — rybníka, s působivým ostrůvkem zeleně v západním cípu parku při trati. Tento ostrůvek bude zároveň kompozičním prvkem parku, s pobřežními i vodními druhy rostlin.

9. Všechny nadbytečné parkové cesty budou zrušeny a vytvořena síť cest co nejúčelnějších. To znamená, že budou ponechány a upraveny cesty, kterých používají občané při cestě do zaměstnání a dále cesty sloužící účelům procházkovým a odpočivným, u nichž budou rozmístěny vhodné parkové lavičky.

10. Všechny trávníky budou (po etapách) obnoveny vhodnou travní směsí.

11. Do parkových ploch budou postupně vhodným způsobem umísťovány parkové skulptury, fontány a jiné prvky zahradní architektury.

Těchto několik bodů představuje jen velmi hrubý nástin úkolů, které čekají MěstNV v Uničově. A že zde pracovníci přistupují k této práci odpovědně, o tom svědčí zásahy, které tu již do dneška byly provedeny. Jsou dokladem toho, že občané města si vzali tento úkol za své a přispívají svou dobrovolnou prací k vytvoření díla, které bude jim ke cti, ale které zejména bude sloužit v plné funkci další generaci — jako místo odpočinku a zotavení po práci.

¹ Původně byl ovšem park založen mnohem dříve, a to v r. 1824 tehdejšími dělostřeleckým oddílem, který byl v Uničově posádkou. V pozdějších letech byl však několikrát tento park upravován a rozšiřován.

Tomáš Soušek :

HOSPODÁRSKÉ POMĚRY V UNIČOVĚ

Podle privilegia markraběte Přemysla z roku 1234 se mělo stát město Uničov, založené dvě desetiletí předtím, administrativním střediskem pro hornictví v rozsáhlém obvodu od českých hranic po Moravici a Bystřici, tedy jakousi Kutnou Horou pro Severní Moravu. Když se však poměrně brzy ukázalo, že dosažitelné zdroje drahých kovů zdaleka neodpovídají nadějším v to kladeným, bylo nutné zajistit obyvatelům města jiné prameny pro obživu. Přesto však ještě v listině z roku 1597 o koupi vesnice Rudy se výslovně uvádí, že se vesnice kupuje se všemi štolami na zlato, stříbro a železo. Jinak bylo hlavním zaměstnáním měšťanů kromě zemědělství řemeslo a obchod. Jejich prosperita byla zajišťována různými privilegii a výsadami, uvedenými v povšechných dějinách města.

První zmínka o určité průmyslové činnosti v Uničově je v listině markraběte Jošta z roku 1391, v níž se povoluje městu zřízení bělidla s výsadním právem v obvodu 3 míl, zřejmě tedy kvetlo v té době v Uničově plátenictví. K tomu přistoupilo později soukenictví — již před třicetiletou válkou se připomíná městská valcha — potom však nabylo vrchu zase tkalcovství, které v XVIII. století přešlo na zpracování bavlny, organizované faktory. Byly doby, kdy téměř v každém domě ve městě byl tkalcovský stav. V roce 1768 zřídilo město privilegovanou továrnu na vlněné zboží, která měla v době svého největšího rozkvětu na 350 stavů. Měla být náhradou za tabákovou továrnu, která byla jako první v Rakousku zřízena v roce 1714 a zpracovávala ročně na 800 q tabáku, pěstovaného většinou v okolí, zejména v Dlouhé Loučce. Byla přestěhována nejprve do Brna, potom do Hodonína, kde je dodnes. Odedávna se připomíná ve městě koželužství a jirchářství — město koupilo v roce 1556 koželužský mlýn na předměstí od Martina Bumbaly

za 800 zlatých. Objekt nynějších komunálních služeb je bývalá koželužna, koželužský mlýn (Lederermühle), byl zbourán teprve po válce.

Městská továrna na vlněné zboží neprosperovala, ani když byla pronajata a později prodána; v roce 1849 koupil objekt W. Fleischmann a přebudoval je na cukrovar a lihovar. V roce 1880 byl porolnicen a rozšířen, většinu akcií však získali později kapitalisté. Před válkou to byl jediný větší podnik v místě, a to jako cukrovar, lihovar a rafinerie lihu a droždárna. Nyní je závodem Severomoravských cukrovarů a je spojen s výrobou toruly.

V roce 1860 byla postavena rozsáhlá budova, známá nyní jako Panar. Byla v ní zavedena výroba vlněného zboží. Po roce 1871 byla přeměněna na výrobu hedvábného zboží a tento provoz trval do roku 1919. V tom roce koupila objekt společnost pro výrobu dřevěného zboží a vozů (HOWAG), jejíž trvání také nebylo dlouhé. Ve válku byla v ní zavedena výroba pracovních oděvů, po válce výroba prádla (PANAR), nyní je v jejím zbytku internát pro průmyslovou školu strojnickou.

Tradiční byla v Uničově výroba sladu a piva, mající svůj počátek patrně již kolem roku 1230 (privilegium z roku 1234). Dlouho byla provozována pořadě majiteli právovarečnických domů, později soustředěna do sladovny (1771) a pivovaru (1778). Po válce byl provoz pivovaru a sladovny zastaven a objekt použit pro jiné účely.

Od roku 1815 až do doby předmnichovské republiky byla v Uničově známá barvírna a tiskárna kartounu, nyní je objekt používán národním podnikem Farmakon. Dobrou pověst měly věžní hodiny, vyráběné firmou Thöndel v letech 1847—1940, a varhany firmy Bratři Braunerové. Dlouhé trvání neměla továrna na slaměné klobouky v budově nynější zemědělské školy. Jatky jsou v Uničově od roku 1894, plynárna, nahrazená nyní dálkovým plynovodem, byla postavena v roce 1910. Město samo mělo svého času pět mlýnů, které byly v roce 1870 rozprodány. Ze tří cihelen, a to pod Šibeníkem, u Brnička a za parkem, zůstala v provozu jen tato poslední. Ve válku byla značně rozšířena pila, která je nyní provozována Jesnických dřevařských závodů. Mlékárna je od roku 1910.

Na újmu bylo městu, že se mu vyhnuly jak dálnkové silnice, tak hlavní dráha. Silnice do Olomouce přes Želechovice byla zbudována v roce 1834, do Šumperka roku 1835, do Mohelnice roku 1836, do Litovle roku 1841, do Rýmařova roku 1848. Dráha spojila město se světem v roce 1873, z projektů dalších tratí sešlo. Prvá autobusová linka byla zřízena v roce 1912, a to do Mohelnice. Telegraf byl zaveden v roce 1869, telefon roku 1902. Prvé auto viděl Uničov v roce 1900, vypravilo se z Vídně do Sobotína, když 1. října projíždělo Uničovem a zlámalo si na náměstí osu.

Radikální změnu přineslo městu založení Uničovských strojíren, o němž bylo rozhodnuto v roce 1948. Z ospalého venkovského městečka se stalo městem kypícím mláďm a známým svými výrobky téměř ve všech světadílech.

Literatura:

J. N. EGL: Geschichte der königlichen Stadt Mähr. Neustadt, vyd. 1832.

Dr. J. KUX: Geschichte der Stadt M. Neustadt, vyd. 1923.

Otto KÜHNERT: Mährisch Neustadt, OA Olomouc, pracoviště Uničov.

L. Seborůvský:

UNIČOVSKÉ STROJIRNY, N. P., UNIČOV

V rámci zprůmyslnění některých krajů naší republiky došlo k rozhodnutí o výstavbě strojírenského závodu v Uničově. Pro umístění závodu do Uničova rozhodlo mimo jiné několik vhodných okolností, a to:

1. Vhodná konfigurace terénu — malé zemní přesuny.
2. Závod bude stát na půdě získané konfiskací a dosavadní hospodáři budou odškodněni jinými konfiskáty (jinde by se půda získávala daleko obtížněji).
3. Závod se dá snadno připojit na komunikaci silniční i železniční.
4. Hlavní vedení 22.000 V prochází v blízkosti Uničova.
5. Spodní voda je poměrně hluboko.
6. Půda je úrodná.
7. Část dělníků (1.000—2.000) je v místě a okolí.
8. Surovinové zdroje (hutě, válcovny) nejsou daleko (ostravská oblast).
9. Závod se dá v budoucnu vhodně připojit na blízký projektovaný průplav Labe—Odra.

Výstavbou podniku byly pověřeny Škodovy závody v Plzni (Závody V. I. Lenina), poněvadž se v něm měly vyrábět výrobky, které byly ve výrobním programu LZ a protože právě tyto závody měly velké zkušenosti s výstavbou nových podniků. Výroba byla zahájena 29. 4. 1950 v hale, převezené z Rotavy. Začaly se zde vyrábět ocelové konstrukce pod vedením 120 odborníků z Leninových závodů. Měli nesnadný úkol, bylo nutno budovat, vyrábět a přitom zaučovat nové pracovníky, hlavně z místních zdrojů. Na hale I byly tehdy vyráběny ocelové konstrukce jeřábů a rámy rypadel E 25. Prvním větším výrobkem byla ocelová konstrukce přístavního portálového jeřábu s otočným svrškem pro přístav Štětín v Polsku. Dále byly vyráběny některé součásti ocelové konstrukce kolesového velkorypadla K 1000.

Tehdejší kádrová základna byla ze značné většiny složena z pracovníků Závodů V. I. Lenina. Jediným technickým úsekem byla tak zvaná „Příprava výroby“, složená z úkolové a postupové kanceláře a z šablonárny ocelové konstrukce. Na technickém úseku pracovalo jen nepatrné množství místních pracovníků, a to na méně důležitých místech. Bylo nutno získat velký počet pracovníků z Uničova, blízkého i vzdáleného okolí. Málo bylo těch, kteří mohli nastoupit na pracoviště nově budovaného závodu. Převážná většina odcházela do Plzně a mladí byli posíláni do učení na různá „černá“ řemesla do strojírenských podniků po celé republice. Nejvíce se jich učilo v tehdejších Škodových závodech v Hradci Králové (dnes Závody Vítězného února). V té době vrcholila výstavba další mohutné haly, která byla v roce 1951 uvedena do provozu jako hala č. II. Koncem roku se vrací zaškolení pracovníci z Plzně a přichází skupina prvních vyučenců z Hradce Králové.

Prvním povzbudivým úspěchem bylo vyrobení 15 kusů přístavních jeřábů pro švédský přístav Göteborg, za které se dostalo uničovským strojařům uznání švédských vládních míst.

V roce 1952 vrcholí, ale také končí prvá etapa výstavby závodu uvedením do provozu haly č. III. Současně byl předán do závodu nový výrobní program, kompletní malosériová výroba rypadel D 500 a E 25. Spolu s novým výrobním programem přichází do Uničova též konstrukce jeřábů a rypadel.

Dnem 1. ledna 1953 nastává největší změna — nový závod přestává být pobočným závodem Závodů V. I. Lenina, n. p., Plzeň, osamostatňuje se a dostává název

UNIČOVSKÉ STROJÍRNY národní podnik UNIČOV

Vzhledem k rychlému tempu výstavby a uvádění do provozu značných výrobních ploch, bylo zapotřebí získat dostatečný počet pracovníků, kteří by v Uničově našli trvalou existenci. Proto byl závod zařazen do organizovaného náboru pracovníků. S přílivem nových pracovníků vyvstal požadavek na bytovou výstavbu. Postupně bylo budováno moderní sídliště v Uničově a Troubelicích. Pozvolna se odstraňují potíže při výstavbě, noví pracovníci se zapracovávají a tíha odpovědnosti se přenáší na zdejší pracovníky.

I přes všechny potíže v prvních letech existence podniku, zejména nedostatku materiálu, podařilo se za prvých pět let zvýšit produkci více než 7×. Do konce roku 1955 bylo vyrobeno 147 kusů různých jeřábů, 87 rypadel P 23, 154 rypadel E 25 a 287 rypadel D 500.

V průběhu roku 1958 a 1959 bylo vyvinuto a vyrobeno nové velkorypadlo K 300, které nahradilo dosavadní velkostroj K 1000, při čemž je cca o 400 tun lehčí. Také rypadlo D 051 nahradilo dosud vyráběný typ D 500, při zvýšeném výkonu rypadla o 90 proc. Dalším novým výrobkem, který vyšel z podniku, je kolesové hlubídlo KH 502, které je určeno především pro provádění melioračních prací. Při zahájení výroby nového typu rypadel a velkorypadel se vyskytovaly značné potíže technického a výrobního rázu. Avšak úzkou spoluprací dělníků a techniků byly závady postupně odstraňovány s cílem dodávat výrobky splňující podmínky požadované zákazníky. Rovněž plnění náhradních součástí k našim výrobkům je věnována zvýšená pozornost tak, aby jejich dodávky uspokojovaly potřeby zákazníků.

Důležitým mezníkem ve vývoji podniku bylo vytvoření výrobní hospodářské jednotky k 1. 4. 1958. Byla převzata odpovědnost za zásobování národního hospodářství v oboru rypadel, velkorypadel, jeřábů a vrtných souprav. Do rámce VHJ 27 — Uničovské strojírny byly začleněny Slovácké strojírny v Uh. Brodě s pobočným závodem v Moravských Budějovicích a Varnsdorfské strojírny, které však od 1. 1. 1960 byly začleněny do národního podniku TOS Varnsdorf. Slovácké strojírny, které započaly vyrábět zařízení pro chemický průmysl, byly z naší VHJ k 1. 1. 1961 delimitovány do Královopolské strojírny Brno.

V současné době jsou Uničovské strojírny samostatným podnikem, podřízeným ministerstvu těžkého strojírenství. Jako nejvýznamnější výrobci transportního zařízení, rypadel a velkorypadel jsme v těchto oborech gestory.

Začátkem roku 1959 byl vytvořen nový provoz, který zajišťuje provádění externích montáží. Naši montéři uvádějí do provozu uničovské jeřáby a rypadla v tuzemsku i v nejrůznějších částech světa. Z nejdůležitějších je možno uvést dodávku a montáž jeřábů v přístavu Madras v Indii, v Rumunsku a v Albánii. Naše rypadla pracují ve Vietnamu, Číně, Polsku, Argentíně, SSSR, Bulharsku, NSR, Egyptě a jinde. Naš podnik se podílí na výstavbě mohutného metalurgického závodu v Indii, který ČSSR v současné době buduje. Uznání za dobrou práci získali naši montéři a technici při montáži velkorypadla K 300 v SSSR.

Porovnáme-li růst hrubé výroby v jednotlivých pětiletkách, vidíme, že výše objemu 2. 5LP se zvýšila oproti 1. 5LP 3,8×. Do konce roku 1961 se nám hrubá výroba oproti roku zahájení provozu zvýšila 14,2×.

V téže době jsme národnímu hospodářství dodali celkem 432 jeřábů různých nosností. Naši pracující dokázali vyrobit a dodat množství jeřábů i pro vývoz. Nejdůležitější z nich byly portálové jeřáby o nosnosti 75 t pro SSSR, 13 přístavních jeřábů pro Rumunsko a 300tunový kovací jeřáb do Číny. Rovněž pro náš těžký a hutní průmysl dodáváme obrovské jeřáby, jako např. kovací jeřáb pro NHKG o nosnosti 300 tun, portálový rudištní jeřáb pro VŽKG atd. Novinkou je dodávka portálového jeřábu 8 tun×21 m pro Závody J. Dimitrova v Bratislavě, který je prvním jeřábem skříňové konstrukce vyrobeným v ČSSR.

V prvních letech po zahájení výroby bylo vyrobeno 87 parních rypadel P 23, která byla převážně určena pro Sovětský svaz. Souběžně s tímto typem byla zahájena výroba rypadel E 25, kterých jsme dodali 593 kusů. Sériová výroba rypadel D 500 byla ukončena v r. 1959. Do této doby jsme vyrobili pro zahraničí i tuzemský obchod 458 kusů. Už v letech 1957 a 1958 byl vyvinut nový typ rypadla D 051, kterých podnik dodal 278 kusů. Výroba velkorypadel K 300 byla započata v roce 1958 a do konce roku 1961 jich bylo vyrobeno celkem 15 kusů. Od roku 1956 do roku 1960 jsme dodali našim ČSD 500 vagónů řady Vtr a pro povrchové doly bylo vyrobeno 623 vagónů typu Linke-Hoffmann. Naš podnik dodává

těž energii do sítě MPE od roku 1957, kdy byla dokončena výstavba závodní elektrárny.

Stěžejním úkolem, který máme určen v příštích letech je zajištění výstavby slévárny ocelolitin, která bude z největší části zajišťovat potřebu odlitků pro náš výrobní program. Podnik vyvíjí značné úsilí, které směřuje k tomu, aby slévárna byla co nejdříve dobudována včetně jejich pomocných provozů.

V příštích letech bude nutné vyřešit otázku náboru odborných pracovních sil do metalurgických provozů, což se jistě neobejde bez další bytové výstavby, takže město Uničov se bude dále rozrůstat.

Úkoly ve výrobě stále rostou. Je to nutný zákon socialismu. Jinak by naše společnost nešla kupředu a naše cesta k světlým zítřkům by byla narušena. Náš závod je mladý, to nám dává záruku, že máme všechny předpoklady k odstranění budoucích problémů a potíží. Svě úkoly budeme pod vedením KSČ nejen plnit, ale půjdeme jistě v prvních řadách těch, kteří pracovním nadšením pomohou urychlit naši cestu od socialismu ke komunismu.

F. K o p a - T. S o u š e k

PÉČE O ZDRAVÍ PRACUJÍCÍCH NA UNIČOVSKU

Dnes, kdy náš socialistický stát vynakládá stále větší péči o zdraví pracujících a kdy Uničovsko dostává do vínku k 750. výročí založení města první moderní polikliniku v olomouckém okrese, je nutno vzpomenout prvních počátků péče o zdraví pracujících na území nynější ČSSR. Pojištění nemocenské bylo zavedeno zákonem č. 33 z 30. 3. 1888. Vztahovalo se však pouze na dělníky a soukromé zaměstnance ve vyšších službách, pro které byl později vypracován zvláštní zákon, který ve srovnání s dělnickým pojištěním byl mnohem výhodnější. Nemocenské pojištění zaručovalo pojištěncům bezplatné léčení ambulantní, nemocniční, sanatorní, výjimečně lázeňské a poskytovalo minimální dávky v nemoci (nemocenské). Na Uničovsku působily dvě nemocenské pojišťovny a to: okresní nemocenská pojišťovna a zemědělská nemocenská pojišťovna, která byla založena 1. 7. 1923. Působil zde 1 český lékař a 3 praktičtí lékaři němečtí. Uničov měl však již od r. 1853 svoji nemocnici a to v domě č. 53 v nynější Litovelské ulici. K zakoupení a zařízení nemocnice přispěly hlavně městské cechy, byl v ní byt správce a 3 nemocniční místnosti. Lékařskou službu vedl městský lékař.

Nemocnice ovšem zdaleka nestačila všem potřebám a značná část nemocných z města i okolí byla odkázána na zemskou nemocnici v Olomouci a městskou nemocnici s právem veřejnosti v Šumperku. Uvažovalo se proto delší dobu o zřízení řádné nemocnice, rovněž s právem veřejnosti. Určité formy nabyly tyto snahy v r. 1897, kdy se akce ujal energický městský lékař dr. Emil Miller. Jako důvod, proč musí město usilovat o zřízení nemocnice, uváděl jednak naprostou nedostatečnost dosavadní městské nemocnice, zvýšení požadavků na zdravotní péči, vzdálenost a častou přeplněnost nejbližších ústavů v Olomouci a Šumperku a hlavně také „nebezpečí“, že by mohli čilí Češi předejít Němce a přijít na nápad postavit nemocnici v českém okresním městě Litovli, kam Uničov tehdy patřil.

Po zjištění, že by pro nemocnici bylo možno získat právo veřejnosti, zakoupila komise pro stavbu nemocnice vhodný pozemek v rozloze 1,20 ha. Náklady na stavbu nemocnice podle předběžných rozpočtů měly obnášet asi 65.000 zl. Plán nemocnice pořídil místní stavitel Zdenko Vodička, kterému byla též stavba po zajištění finančních prostředků zadána v září r. 1900 a měla být hotova k 1. říjnu 1901. K otevření nemocnice však došlo až 15. 2. 1902. Prvním primářem byl dr. E. Miller, sekundářem dr. Fr. Klámeth. Vnitřní zařízení darovali různí místní měšťané, operační stůl a přístroje věnoval zdejší cukrovar. Ošetřovací výlohy stanovil zemský moravský výbor částkou 90 krejcarů pro 3. třídu a 2 zl. pro 2. ošetř.

třidu. Počítalo se s 36 lůžky, počet ošetřovaných byl v r. 1903 pouze 353, později dosahoval ročně tisíců. K jednomu sekundáři přibyl další a nemocnice se těšila dobré pověsti. Za okupace byla nemocnice specializována na léčení plicních chorob a když se blížila fronta, zabrala ústav polní nemocnice SS.

Po osvobození města Rudou armádou se MNV snažil, aby nemocnice zůstala městu zachována, což se však při konečné organizaci zdravotnictví na okrese nepodařilo. Budovy byly adaptovány na ubytovnu pro zaměstnance nově vznikajících Škodových závodů a později uvolněny pro úřadovny MěstNV v Uničově. Po přestěhování MěstNV do opravené radnice, byl objekt určen pro polikliniku a značným nákladem pro tento účel adaptován.

Poliklinika byla slavnostně otevřena dne 24. února 1963 u příležitosti zahájení oslav 750. výročí založení města a 15. výročí únorového vítězství pracujících. Je určena pro 3 obvody uničovské a dále pro obyvatele obcí Dlouhé Loučky, Újezda a Troubelic. V poliklinice jsou (případně budou) soustředěni obvodní lékaři, zubní středisko, pohotovostní lékařská služba, elektroléčba, interní, chirurgické, kožní, krční, nosní, oční a ušní, nervové a gynekologické oddělení, laboratoř a elektrokardiograf. Je zde centrální kartotéka, kde jsou založeny chorobopisy všech pacientů, sloužící ke komplexnímu vyšetření. V čele polikliniky stojí ředitel MUDr. Mir. Hampl, který spolu s kolektivem pracovníků je zárukou dobré péče o zdraví našich pracujících.

Srovnáme-li péči o zdraví pracujících za Rakousko-Uherska, a první republiky s dnešním stavem, kdy naše socialistické zdravotnictví ve stále větším rozsahu pečuje o pracující v našem státě a poskytuje veškerou prevent. léčebnou péči, léky, nemocniční a lázeňskou léčbu našim pracujícím, rodinným příslušníkům a všem dětem do 15 let zdarma, nemůžeme být naší socialistické vlasti za to dosti vděční.

J. Níkl

ZE SOUČASNOSTI UNIČOVA

Uničov jako jedno z nejstarších měst moravských byl ještě za doby I. republiky malým, zaostalým a bezvýznamným městečkem zemědělského charakteru. Teprve po osvobození města Sovětskou armádou začal se život ve městě poněkud rozvíjet. Před národním výborem stálo mnoho úkolů. Nejdříve provést odsun německého obyvatelstva a současně zabezpečit dosídlení města novými obyvateli a umožnit návrat četným předválečným obyvatelům, kteří museli v roce 1939 opustit své domovy.

Tyto úkoly byly zvládnuty za poměrně krátkou dobu. Odsun Němců byl ukončen na podzim v r. 1946 a tehdy měl Uničov 3.000 obyvatel. Doba osvobození a změny, které přineslo budování socialismu v naší zemi, znamenají pro naše město skutečný převrat po stránce hospodářské a politické. V roce 1948 se začíná budovat závod Uničovské strojírny, které byly původně pobočkou závodů V. I. Lenina v Plzni. Byla provedena rekonstrukce dalších menších závodů jako Jesenic-
ké dřevařské závody, provozovna Farmakon, závod Tonula, ve kterých převážně pracují ženy.

Do roku 1948 bylo v Uničově asi 1.000 bytů. Tento počet odpovídal počtu obyvatel 4.000, které město tehdy mělo. Do letošního roku se počet obyvatel zdvojnásobil. Proto bylo přikročeno k rozsáhlé bytové výstavbě. Vyrůstá nové sídliště s počtem 933 bytových jednotek a to na jihozápadním okraji města.

Podle sčítání domů a bytů v r. 1961 je ve městě 1.903 bytů a 56 bytů nezpůsobilých k užívání. Ve městě je celkem 521 rod. domků, 44 zemědělských usedlostí, 281 činžovních domů, 6 ubytoven a 20 dalších staveb. V současné době spravuje Domovní správa 1.389 bytových jednotek, z toho: 332 jednopokojových, 773

dvoupokojových, 166 třípokojových bytů a další. V sídlišti je 267 bytů s ústředním topením. V r. 1963 bude předáno do užívání dalších 123 bytových jednotek s ústředním topením. S panelovou výstavbou se začne v r. 1964 a do r. 1965 se má postavit 464 bytů. Většina bytů ve městě splňuje základní požadavky dobrého bydlení. S plánovanou výstavbou byt. jednotek se počítá s výstavbou mateřské školy pro 120 dětí a jeslí s kapacitou 55 dětí. To bude znamenat další podstatný příliv obyvatelstva do města, které již dnes se stává významným kulturním střediskem širokého okolí.

Vzhled města se během posledních roků podstatně změnil. V roce 1954 bylo započato s výstavbou vodovodu, kterým byl odstraněn katastrofální nedostatek pitné i užitkové vody. Ve městě bylo předtím 14 veřejných studní, z nichž pouze dvě byly zdravotně nezávadné. Výstavba vodovodu byla ukončena v r. 1957. Stará plynárna byla zrušena a město napojeno na dálkový plynovod. Postupně se provádí rekonstrukce plynovodní sítě ve městě a mnoho obyvatel si v bytech zavádí plynové vytápění. Ve zvelebovacích pracích za podstatného přispění občanů byl vybudován sportovní stadión, koupaliště, hokejové hřiště, přístavba Kulturního domu a v neposlední řadě se dokončuje výstavba moderního autobusového nádraží.

O péči a rozvoj služeb obyvatelstvu se starají komunální služby. Komunální služby zajišťují placené služby obyvatelstvu v širokém rozsahu ve více jak 20 různých oborech činnosti. V roce 1963 má být započato s výstavbou údržbářských provozoven, čímž se podstatně zlepší podmínky pracujících a dále se rozšíří počet oborů služeb občanům.

Placené služby pro obyvatelstvo úspěšně zajišťují i družstevní podniky jako Dům služeb, Fotografie, Obnova i Oděvní tvorba.

Závažným úkolem národního výboru je pečovat o plynulé zásobování pracujících spotřebním zbožím, upravovat maloobchodní síť prodejen a řešit jejich modernizaci. Již v roce 1950 došlo k úplné socializaci obchodní sítě, a tato byla postupně přebudována vzhledem k počtu obyvatelstva a jeho potřebám. Vybudovaly se nové moderní prodejny podle sortimentu zboží, např. samostatné prodejny potravin, průmyslové zboží a zavedla se nová forma socialistického prodeje — samoobsluhy. O tom, jak obchodní síť města plní své úkoly svědčí to, že v roce 1961 byl překročen plán tržeb v potravinách o více jak 3 milióny Kčs, v průmyslovém zboží o 776.000 Kčs. Pracující závodu Uničovské strojírny a občané města si uložili v r. 1961 3,750.000 Kčs úspor. Každá rodina má vlastní radiopřijímač, každá třetí rodina má televizor.

Je pravdou, že provizorní místnosti Restaurací a jídelen neodpovídají již svým vybavením i prostorami růstu města a jeho potřebám, neboť mimo zřízení vinárny a kavárny se situace nezlepšila a bude nutno nadále těmto otázkám věnovat pozornost. Nová moderní pekárna zásobuje moučnými výrobky nejen obyvatelstvo města, ale i město Šternberk, Litovel a okolní obce. Do roku 1970 je plánována výstavba nových prodejen na sídlišti a ve vnitřní části města tak, aby prodejní organizace co nejlépe uspokojovaly potřeby obyvatelstva města a širokého okolí.

Zabezpečování rozvoje zemědělské výroby.

Na území katastru města se nachází 1.104 ha půdy včetně zastavěné plochy. JZD z toho obhospodaruje 470 ha zem. půdy a ekonomie cukrovaru 303 ha. JZD v roce 1962 oslavovalo 12. výročí svého založení. Zakládajících členů bylo 25. Socializace byla skončena v r. 1959 a nyní pracuje v JZD 122 členů. Na 1 člena připadá 4 ha půdy, v ekonomii cukrovaru 6 ha půdy. Zemědělská výroba se neustále zvyšuje. JZD v r. 1961 dosáhlo těchto ha výnosů: u pšenice 37 q, u žita 30 q, u ječmene 26,80 q, u brambor 260 q, u cukrovky 404 q z jednoho hektaru. V r. 1962 přes špatné povětrnostní podmínky a časté záplavy byly dodávkové úkoly v obilovinách splněny na 101 proc., cukrovka na 101 proc. při ha výnosu 371 q z ha.

Státní plán vepřového masa splnilo JZD již 8. 12., hovězího masa dne 13. 12. 1962 a dodávku vajec k témuž dni na 116 proc. V tomto roce byly také úkoly až na mléko překročeny. Ekonomie cukrovaru každým rokem dané úkoly plní. JZD dosahuje výroby 1.050 l mléka na 1 ha zem. půdy, dále dodalo 200 g masa na 1 ha a 186 kusů vajec na 1 nosnici. Roční tržby činí více jak 3.500.000 Kčs. Za finanční pomoci státu vybudovalo JZD moderní farmu v hodnotě 4.500.000 Kčs. Modernizuje se strojový park a pomýšlí se na výstavbu bytových jednotek pro členy JZD. Členové družstva také zvyšují svoji kvalifikaci ve všech typech zemědělských škol. V rámci dalšího rozvoje zem. výroby se počítá se sloučením JZD Uničov, JZD Střelice a JZD Benkov. Využitím plně mechanizace, uplatněním nových forem řízení a zavádění pokrokových metod se ve sloučených družstvech dosáhne dalších podstatných výsledků.

Školství, kultura a zdravotnictví.

Nedílnou součástí rozvoje naší společnosti tvoří rozvoj školství a zdravotnictví. Před okupací bylo ve městě školství převážně německé. Výjimku tvořila menší-nová obecná a měšťanská škola a dvouletá obchodní a rod. škola. Od osvobození bylo ve městě reálné gymnasium, jež bylo v roce 1952 zrušeno a v jeho budově byla zřízena střední průmyslová škola strojnická.

S rychle vzrůstajícím počtem obyvatelstva vzrostl také počet dětí, pro něž bylo nutno zajistit dostatek vhodných učeben. Byla postavena moderní školní budova, která byla dána do provozu v r. 1955.

V současné době jsou ve městě tyto školy: 5 mateřských škol s 12 odděleními dvě základní devítileté školy, střední všeobecně vzdělávací škola, střední průmyslová škola strojnická, zvláštní škola. Tyto školy navštěvuje 2.483 žáků a na těchto učí 122 učitelů. Vzhledem k tomu, že vzrůstá potřeba odborných kádrů, zvyšuje se každým rokem počet žáků na SVVŠ a SPŠS, které již dnes mají 9 tříd večerního studia. Žáci škol mají možnost stravovat se ve školních stravovnách které jsou zřízeny při třech školách a dále 3 mat. školách. Při průmyslové škole je zřízen žákovský domov. Na školách všech stupňů se stravuje již 1.221 žáků. Knihy a učebnice a školní pomůcky dostávají žáci od r. 1960 zdarma.

O hudební výchovu dětí pečuje Lidová škola umění. Tato má 11 učitelů a přes 300 žáků. Učitelé a žáci vystupují na veřejných koncertech a při oslavách.

Pro výchovu dorostu ve strojírenských oborech a k pomoci našemu zemědělství máme ve městě dvě odborná učiliště, ve kterých jsou učni ubytováni.

Pro rekreaci žactva uničovských škol jsou zřízeny rekreační tábory jako tábor Uničovských strojíren v Černé Vodě, pionýrský tábor v Přemyslově a chata Evženka, kterou obhospodařuje střední průmyslová škola strojnická.

Kulturní život ve městě je pestrý a bohatý a tento má na starosti závodní klub ROH Uničovských strojíren. Již po více jak dva roky je sloučen s dalšími závody, jako cukrovar, Severomoravské dřevařské závody a Farmakon. Závodní klub má k dispozici rozsáhlou a modernizovanou budovu Kulturního domu s přístavbou kulisárnou. Modernizace Kulturního domu a jeho vybavení si vyžádalo za poslední dva roky nákladů 580.000 Kčs a další vhodné úpravy se provádějí a počítá se s provedením nadstavby a rozšířením o 10 kluboven. Závodní klub má nyní 18 souborů a kroužků, které aktivně pracují. Většina z nich má za sebou bohatou a úspěšnou činnost. Městská lidová knihovna a knihovna ZK SU měla v roce 1961 11.649 svazků, půjčila 45.500 knih 1.900 čtenářům. V roce 1962 má knihovna již 12.848 svazků knih.

Velkým nedostatkem ve městě je slabá činnost městského kina, které postrádá modernizaci a žádoucí vybavení. Podobně je tomu i s hotelem ve městě, který nevyhovuje moderním požadavkům a potřebám města. Zatím však nelze říci, zda v nejbližších letech bude na sídlišti kulturní dům s restaurací a kavárnou vybudován.

Pěkných výsledků bylo docíleno i ve zdravotnictví a v péči o důchodce. Od ledna 1963 je v provozu moderní poliklinika se zubním střediskem a odbornými lékařskými službami. Tato zajišťuje potřebnou preventivní léčbu obyvatel města a okolí. Důchodcům s nižšími důchody se postupně tyto zvyšují a dostávají od MěstNV další sociální výpomoc. Do užívání jim byl předán pěkně vybavený klub důchodců, který je také již důchodci náležitě využíván.

Podíl pracujících na výstavbě a zvelebení města.

Občané města chtějí mít prostředí, ve kterém žijí co nejpěkněji. Proto také již několik roků se aktivně podílejí na zvelebování města, při úpravě a zřizování zelených pásů, výsadbě okrasných a lesních stromků aj. Vybudován byl moderní stadión, kluziště, koupaliště a dokončuje se autobusové nádraží. Dále jsou prováděny práce při budování městského parku. V roce 1961 odpracovali občané na zvelebení města 44.436 brigádnických hodin, v roce 1962 včetně zemědělských prací 80.139 brigádnických hodin. V posledních letech bylo v akci „Z“ vybudováno dílo v hodnotě 2,281.485 Kčs.

V příštích letech bude MěstNV věnovat především péči dokončení úprav městského parku, smuteční síně, vybudování urnového háje a zřizování chodníků ve městě.

V investiční výstavbě byla dokončena výstavba rozhlasu po drátě, který bude uveden do provozu v roce 1963, dále dokončena kabelizace telefonní sítě, provádí se rekonstrukce plynovodní sítě a budování kanalizační sítě. Velká pozornost se věnuje i úpravám sítě místních komunikací, které v důsledku výkopových prací pro kanalizaci a plyn jsou stále narušovány.

Na dobrých výsledcích činnosti Městského národního výboru a aktivitě občanů města mají podíl i společenské organizace Národní fronty. Po tělovýchovné stránce dosahuje dobrých výsledků TJ Spartak, dále Svazarm a místní jednota Čs. svazu požární ochrany.

Velká péče se věnuje i zachování historických památek ve městě, z nichž mnohé za účinné pomoci Vlastivědného ústavu v Olomouci byly renevovány, jako např. Mariánský sloup, původní hradby, Medelská brána. Nyní se provádějí úpravy budovy, ve které bude zřízeno muzeum s historickou a průmyslovou expozicí. Taktéž archiv, který obsahuje vzácné, historické listiny, bude umístěn do vhodnější budovy.

Potěšující je ta skutečnost, že Uničov se stává významným kulturním střediskem širokého okolí a kulturní činnost ve městě se stává stále živější, radostnější a bohatší.

Další perspektiva rozvoje města.

Město Uničov se stává významným průmyslově-zemědělským střediskem olomouckého okresu. Výrobky průmyslových závodů Uničovských strojíren, Farmakonu i cukrovaru jsou dnes vyváženy do desítek států. V nejbližších letech bude mít Uničov na 10.000 obyvatel. Tento růst je podmíněn výstavbou a rozšiřováním Uničovských strojíren.

V nejbližších letech bude postaveno několik set bytových jednotek formou státní a družstevní výstavby s ústředním topením a podstatným zvýšením počtu obyvatelstva. Kromě bytové výstavby se počítá se stavbou nové školy, kulturního domu s kinem a hotelem. Dokončí se výstavba kanalizační sítě a čisticí stanice, jakož i rekonstrukce plynovodní sítě. Síť veřejného osvětlení bude přebudována během pěti roků.

Bytová výstavba ve městě bude probíhat tak, aby bylo zachováno historické jádro města, odstraní se nevyhovující budovy, upraví se komunikace, dokončí se výstavba parku, urnového háje a výstavba zelených pásů. Centrum života se bude

pozvolna přenášet do nového sídliště, které se bude rozšiřovat směrem k Šibeníku.

Velké společenské změny, které proběhly v našem státě od osvobození jsou patrné i v našem městě. Život pracujících se stává stále radostnější a bohatší. Pracující lid, vedený KSČ umožnil tak prudký rozvoj výrobních sil, že z malého — bezvýznamného městečka vyrůstá moderní průmyslové město, jehož perspektivy jsou dalekosáhlé. Splněním úkolů XII. sjezdu KSČ se dále a podstatněji zvýší životní a kulturní úroveň obyvatelstva a zabezpečí šťastný život v míru!

Город Уничов Х один из самых старинных локализованных городов Моравии. В 1963 г. чествует 750-тую годовщину своего основания. Первые письменные памятники относятся к началу 13-го века. Но ещё никогда не было у него таких перспектив, какие сейчас, в нашей социалистической республике. Из этого небольшого города, в котором 4—5 тысяч жителей, вырастёт вскоре город с 10.000 жителей. Этот раст обусловлен строительством и расширением Машиностроительных заводов в Уничове. При случае этой знаменательной годовщины издаём монотематический номер наших Известий, посвящённый Уничову. В содержании этого номера находятся статьи, касающиеся не только истории города, но тоже культурных памятников, об экономических условиях и перспективах в будущее. Мы хотим этим способом оказать поддержку торжеству, к которому готовится город Уничов.

Содержание:

- П. Шафранек: Предисловие
- Т. Соушек: Из истории Уничова
- Л. Хосак: Несколько заметок к самой древней истории Уничова
- Т. Соушек: Городской архив Уничова
- Л. Махытка: Художник Ян Фридрих, уроженец Уничова
- З. Шпринц: Уничовский музей
- Л. Махытка: Уничов Х город культурных памятников
- Т. Соушек: Освобождение Уничова
- Й. Здарил: Уничовский парк
- Т. Соушек: Экономические условия в Уничове
- Л. Себорскы: Машиностроительные заводы в Уничове
- Ф. Копа-Т. Соушек: Забота о здоровье рабочих в районе Уничов
- Й. Никл: Современность Уничова

Uničov est une des villes les plus anciennes de Moravie. En 1963 elle commémore le 750e anniversaire de sa fondation. Les premiers documents écrits concernant Uničov datent du début du 13e siècle. Mais la ville ne connut jamais un tel essor qu' à l'heure actuelle. Une petite ville de 4—5000 mille habitants va en avoir bientôt une dizaine de milliers. Cet accroissement est motivé par la fondation et le développement de l'industrie des constructions mécaniques Uničovské strojírny. — A l'occasion de cet anniversaire important, nous faisons paraître ce bulletin qui contient des articles concernant non seulement l'histoire de la ville et ses monuments historiques, mais aussi sa situation et ses perspectives économiques. De cette façon, nous voulons contribuer aux cérémonies, organisées cette année par la ville d'Uničov.

Sommaire :

- P. Šafránek: Avant-propos.
- T. Soušek: L'histoire brève d'Uničov.
- L. Hosák: Quelques remarques concernant l'histoire la plus ancienne d'Uničov.
- T. Soušek: Les archives de la ville d'Uničov.
- L. Machytka: Le peintre Jan Friedrich, originaire d'Uničov.
- Z. Šprinc: Le musée d'Uničov.
- L. Machytka: Uničov — ville des monuments historiques.
- T. Soušek: La libération d'Uničov.
- J. Zdařil: Le parc d'Uničov.
- T. Soušek: Les conditions économiques d'Uničov.
- L. Seborský: La fabrique des machines d'Uničov.
- F. Kopa—T. Soušek: Le service médicaux à Uničov.
- J. Nikl: Uničov aujourd' hui.

Legenda k obrázkům:

1. Radnice v Uničově v r. 1775. Kresba F. Zucka z r. 1852. (Podle kresby pře-kreslil pro štoček Vladimír Holubec.
 2. Uničov čp. 157 — muzeum, 1962 (foto J. Juryšek).
 3. Plán města Uničova z doby kolem r. 1713 (foto J. Slavík).
 4. Uničov: detail z morového sloupu.
 5. Uničov: Medelská brána.
 6. Uničov: Vodní brána.
 7. Uničov: Památník padlým volyňským Čechům (č. 4--7, k článku L. Machytky. Foto autor).
 8. Uničov — celkový pohled (foto Ant. Dopita).
 9. Uničovské strojírny (kreslil Vladimír Holubec).
 10. Stará část města — pohled z radniční věže (foto Vl. Holubec).
 11. Nové sídliště (podle prodejné pohlednice).
 12. Uničovské strojírny: při montáži kolesového hlubidla KH 500 (foto J. Juryšek).
 13. Uničovské strojírny: při montáži lopatového rypadla (foto J. Juryšek).
 14. Naše děti — z mateřské školy v sídlišti v Uničově (foto J. Juryšek).
-

**Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, vydává VÚ Olomouc, nám. Republiky 6.
Řídí dr. Boh. Šula, grafická úprava Božena Bistfická. Tisknou Moravské tiskářské
závody, n. p., závod 12, Olomouc, Lidická 15.**

Povoleno ONV v Olomouci — kult/456-27/63-Sn.

© Vlastivědný ústav Olomouc.

T-05*30461

